

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
kunstide ja tehnoloogia õpetaja magistriõpe

Mari Vaaderpall

**SOOTUNDLIKUD ÕPPEMEETODID KUNSTIÕPETUSE
II JA III KOOLIASTME AINETUNDIDES**

Magistritöö

Juhendaja: Keret Altpere, MA, TÜ

Kaitsmisele lubatud.....

Juhendaja: Piret Viirpalu, MA, TÜ

Kaitsmisele lubatud.....

Tartu 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS.....	7
1.1. Sooline võrdõiguslikkus EV riiklikus õppekavas.....	8
1.1.1. Sootundlikkusest kunstiõpetuse õppekavas.....	10
1.2. Sootundlik pedagoogika.....	10
1.3. Eelnevad uurimused.....	14
1.3.1. Eestis tehtud sootundliku pedagoogika alased uuringud.....	14
1.3.2. Sootundliku/sooteadliku pedagoogika uuringud kunstiõpetuses.....	16
2. METOODIKA.....	18
2.1. Valim.....	18
2.2. Andmete kogumine.....	19
2.3. Andmeanalüüs.....	20
2.4. Tulemused.....	21
3. ÕPPEMATERJALI KOOSTAMINE.....	28
3.1. Teoreetilised suunad.....	28
3.2. Digitaalse õppematerjali koostamise toiming ja kirjeldus.....	29
3.2.1. Digitaalse õppematerjali ülesehitus.....	30
3.2.2. Digitaalse õppematerjali visuaalne külg.....	32
3.2.3. Digitaalse õppematerjali kasutamine.....	32
4. EKSPERDI TAGASISIDE DIGITAALSELE ÕPPEMATERJALILE.....	33
4.1. Metoodika, andmekogumine ja -analüüs.....	33
4.2. Tulemused.....	34
5. ARUTELU.....	36
KOKKUVÕTE.....	40
KASUTATUD ALLIKAD.....	42
LISAD.....	48
Lisa 1. Intervjuu kava.....	48
Lisa 2. QR kood tunnile „Mesilaste koloonia”.....	50
Lisa 3. QR kood tunnile „Meid mõjutav reklaam”.....	51
Lisa 4. QR kood tunnile „Inimese muutuv roll ühiskonnas”.....	52
Lisa 5. Küsimustik eksperdile.....	53

SUMMARY.....55
LIHTLITSENTS.....57

SISSEJUHATUS

Võrdõiguslikkus ühiskonnas tähendab, et kõigil inimestel on võrdsed võimalused ühiskonnas eksisteerimisel ning tasakaalustatud demokraatlik ühiskond on progressi eelduseks. Eestis on mitmed soolise võrdõiguslikkuse näitajad negatiivsed: tüdrukute edukus koolis võrreldes poistega; poiste suurem väljalangevus koolist; tööturu segregatsioon; kõrgharidust omandavad rohkem naised; naistel madalam palk meestega võrreldes jne. (Biin, Kruus, Mägi & Trasberg 2016, lk 160)

Kool kui haridusorganisatsioon aitab kasvatada ja kujundada järgmist põlvkonda demokraatliku ühiskonna liikmeks. Seepärast on oluline, et kool kujundaks õppe -ja kasvatustöös õpilaste hoiakuid ja väärtusi, mis lähtuvad inimõiguste austamisest. (Papp 2012b, lk 8) Haridussüsteemis toimub õpilaste sotsialiseerumine ühe võimalusena läbi õpetaja isiksuse ja pedagoogika. Õpetajal on kandev roll soolise võrdõiguslikkuse edendamisel, mistõttu rakendatakse koolides sootundlikku pedagoogikat. (Biin jt 2016, lk 164-165) Sootundlik ehk sooteadlik pedagoogika on sugupoolte aspekti arvestamine, mille eesmärgiks on sisendada õpilasele julgust vaidlustada ühiskonnas väljakujunenud uskumusi ning arendada arvustavat mõtlemist, kuidas saavutada võrdne sotsiaalne õigus. (Papp 2012b, lk 36)

21. sajandi muutuv maailm on dikteerinud ette vajaduse teostada haridussüsteemis soouuringuid, et vähendada ühiskonnas sotsiaal-kultuurilisi piiranguid: soolised eelarvamused, soostereotüübid ja soolised võimusuhted. Uuringutele toetudes soovitakse luua kõigile õpilastele võimalused eneseteostuseks. (Papp 2012b, lk 6-7)

2006. aastal viisid Ingrid Karlson ja Maria Simonsson Rootsis õpetajate seas läbi uuringuid, mille eesmärk oli leida informatsiooni võrdõiguslikkuse käsitlemisest koolieelsetes õppeasutustes ning kui informeeritud on õpetajad sootundlikust pedagoogikast (Karlsson & Simonsson 2006).

2004. aastal valmis Soomes kunstipedagoog Tarja Kankkunen doktori töö, milles uuriti feministliku ja sootundliku pedagoogika rakendamist kunstiõpetuses. Uuringus jälgiti sooaspekti arvestavat kunstiõpetajat ja 7. klassi õpilaste mängulisi tegevusi ja diskussioone tundides. (Lehtonen 2011, lk 4)

Eesti põhikooli riiklikus õppekavas on ette nähtud, et teises kooliastmes on õpilane tuttav oma lähiümbruse sotsiaalsüsteemiga, keskmeks on õpilase koduümbrus, kool ning kogukonnas toimuvad sotsiaalsed protsessid (Teemad sooaspekti lõimimiseks s.a.). Loomulik oleks, et kõik õpetajad mõistaksid soolisuse tähendust ja soolisusega seotud mõisteid, mis garanteerib järjepideva sootundliku pedagoogika rakendamise koolides (Õpetajaharidus ja koolitus s.a.). Seetõttu on oluline uurida sootundliku pedagoogika õppemeetodite kavandamist ja rakendamist. Sootundliku pedagoogika teemat on uuritud Eesti haridussüsteemis üldisemalt, kuid vähe ainespetsiifiliselt (Uurimused ja analüüsid s.a.).

Magistritöö eesmärk on selgitada välja kunstiõpetuse õpetajate arvamused sootundliku pedagoogika olulisusest kooli kunstiõpetuse tundides ning millist metoodikat rakendavad kunstiõpetajad ainetundides sooaspekti arvestades. Magistritöö teiseks eesmärgiks on uurimistulemustest lähtuvalt välja töötada kunstitundi toetav digitaalne õppematerjal ning hinnata selle sobivust eksperdi arvamuse põhjal.

Magistritöö eesmärgi täitmiseks on sõnastatud järgmised uurimisküsimused:

1. Mis on kunstiõpetuse õpetajate arvates sootundlik pedagoogika ja milline on selle olulisus kooli kunstiõpetuses?
2. Millised õppemeetodid, õppevara ja -vahendid toetavad kunstiõpetuses sootundlikku lähenemist?
3. Kas – ning kui jah, siis kuidas uurimusest lähtuvalt koostatud digitaalne õppematerjal toetab professionaali hinnangul kunstiõpetajat?

Eesmärgi saavutamiseks ja uurimisküsimustele vastuste leidmiseks on tutvutud ning analüüsitud teemakohast kirjandust, sellest lähtuvalt on välja töötatud uurimismetoodika ning uurimise tulemuste põhjal koostatud digitaalne õppematerjal. Töö loomisprotsessis viidi läbi uurimus töötavate kunstiõpetajatega. Uurimuse tulemusena antakse edasi teave,

milliseid sootundliku pedagoogika õppemeetodeid rakendavad kunstiõpetajad.

Magistritöö koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis kirjeldatakse võrdõiguslikkust haridusorganisatsioonis, käsitletakse sootundliku pedagoogika mõistet ning antakse ülevaade eelnevatest uurimustest. Teises peatükis on kajastatud empiiriline uurimuse osa, kus kirjeldatakse uurimisprotsessi teostust, läbiviimist ja tulemusi. Kolmandas peatükis käsitletakse õppematerjali koostamist. Neljandas osas analüüsitakse eksperdi tagasisidet õppematerjalile. Viiendas koondatakse tulemused ja järeldused ning magistritöö lõpetab kokkuvõte.

1. SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS

Käesolevas peatükis antakse ülevaade soolisest võrdõiguslikkusest Eesti Vabariigi „Põhikooli riiklikus õppekavas”, selgitatakse sootundliku pedagoogika tähendust ja olulisust ning tutvustatakse eelnevalt teostatud uurimusi sootundlikust pedagoogikast Eestis ja Soomes.

Sooline võrdõiguslikkus tähendab demokraatlikus ühiskonnas olukorda, kus kõigil inimestel on võrdsed võimalused arendada isiklikke võimeid, teha valikuid ning neid ei takista soorollide stereotüübid ja nendevahelised võimusuhted (Sooline võrdõiguslikkus 2018). Soolise võrdõiguslikkuse seaduses (edaspidi SoVS) §10 on sätestatud, et haridusorganisatsioonid on kohustatud garanteerima naiste ja meeste võrdse kohtlemise, hariduse omandamise, eri- ja kutsealase täiendamise, ümberõppe, kutsenõustamise. Õppekavad, õppematerjalid ning läbiviidavad uurimistööd peavad vähendama sugudevahelist ebavõrdsust ning toetama võrdõiguslikkuse arendamist. (Kütt & Papp 2012, lk 6; SoVS 2019)

2010-2015. aasta võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik Mari-Liis Sepper on väitnud, et avalikus ruumis kestavad stereotüüpsed hoiakud ja sooline ebavõrdsus ning viitas hariduses eksisteerivatele puudustele. Esiteks haridus aitab kaasa soolise ebavõrdsuse vähendamisele ainult siis, kui võrdselt haritud mehel ja naisel on võrdsed võimalused, hetkel aga Eestis seda ei tagata. Teiseks selgitas Sepper, et hariduse väärtus Eesti ühiskonnas ei ole võrdväärne, sest et uuringutes on tõdetud, et haritud naine ja mees ei ole samaväärsed ning suure lõhestatuse näitajad on tekitatud tööandjate poolt. Kolmandaks juhib ta tähelepanu stereotüüpsete hoiakute kujundamisele tulevikus, mis mõjutab noori ning et ühiskonna tasakaalustamiseks tuleb põimida võrdõiguslikkuse teema läbi erinevate kooliastmete. (Biin & Kaunissaare 2015)

1.1. Sooline võrdõiguslikkus EV riiklikus õppekavas

Põhikooli riiklik õppekava (edaspidi PRÕK) on Eesti Vabariigi haridusseadust reguleeriv õigusakt. Juriidilises dokumendis kajastuvad üldsätted ja üldosa, milles on esitatud ainekavad ning valdkondade kirjeldused. PRÕK-is on sätestatud §2 põhihariduse võrdõiguslikud alusväärtused järgnevalt: toetatakse võrdsel määral õpilase arengut; kujundatakse väärtushoiakuid ja hinnanguid, mis on isikliku ning ühiskonna toimimise alustõed; oluliseks peetakse väärtusi, mis tulenevad Eesti Vabariigi põhiseadusest, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonist, lapse õiguste konventsioonist ja Euroopa Liidu alusdokumentidest. (PRÕK 2019) Väärtused kujundavad ja puudutavad ühiskonna alustalasid ning juba väljakujunenud väärtused on suhteliselt püsivad ja ei muutu kiiresti. Väärtused avalduvad igapäevaselt erinevates eluvaldkondades. (Rämmer 2009, lk 83)

Õppekavas sõnastatud alusväärtused jagunevad kaheks: üldinimlikud väärtused ja ühiskondlikud väärtused. PRÕK §2 sedastab üldinimlikud väärtused järgnevalt (PRÕK 2019): „ausus; hoolivus; aukartus elu vastu; õiglus; inimväärikus; lugupidamine enda ja teiste vastu”. Ühiskondlikud väärtused on aga (PRÕK 2019): „vabadus; demokraatia; austus emakeele ja kultuuri vastu; patriotism; kultuuriline mitmekesisus; sallivus; keskkonna jätkusuutlikkus; õiguspõhisus; solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus”. Koolielu korraldamisel võetakse aluseks võrdõiguslikkuse põhimõtted ja eesmärgid (Sooline võrdõiguslikkus õppekavade põhiväärtusena s.a.).

PRÕK §3 lõikes 4 on kirjeldatud, et põhikoolis saab õpilane aru oma väärtushinnangutest, tal on arenenud vastutustunne oma tegevuse tulemuse kohta, samuti tunnetab õpilane ennast isiksusena ja teadvustab ennast ühiskondlikus rollis ning on avatud ning aktsepteeriva suhtumisega maailma ja ühiskonnaliikmetesse (PRÕK 2019).

Koolil kui organisatsioonil on ühiskonnas edasikandev sotsialiseeriv roll, kool kujundab kestvaid väärtusi ja norme. Seetõttu mõjutab koolis toimiv võrdõiguslikkus ühiskonda laiemalt. Ühiskonnaliikmete väärtuste ja hoiakute kujunemisele paneb esimesena aluse kodu ning kui edaspidi kool ei võta osa inimese väärtushinnangute kujundamisest, siis stereotüüpsete soorollide ebavõrdsus ei taandu ning toimib laialdaselt ka tulevikus. Seepärast on oluline, et koolis õppetegevuse käigus selgitatakse võrdõiguslikkuse

põhimõtteid, sest nii on võimalik vältida järjepidevat soolise stereotüübi väljakujunemist. (Biin jt 2016, lk 160) Väärtuste uurijad Inglehart ja Baker (2000), on konstateerinud, et noorena kujunenud väärtused kestavad ülejäänud elu jooksul edasi (Rämmer 2009, lk 84).

PRÕK-is on loetletud kaheksa üldpädevust, mis hõlmavad kõiki õppeaineid ning toetavad õppeprotsessis, koolikeskkonnas ning koolivälises tegevuses õpilast demokraatlikuks inimeseks ja kodanikuks kasvamisel (PRÕK 2019). Siinkohal näide: PRÕK §4 lõikes 2 on kirjeldatud sotsiaalset ja kodanikupädevust, täheldades, et õpilane oskab toetada (PRÕK 2019): „ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel”.

Sama oluline on PRÕK-is §4 lõikes 1 kultuuri- ja väärtuspädevus, mille lõimimisega suudab õpilane (PRÕK 2019): „hinnata tulevikus inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt, hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi; väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust ning teadvustada oma väärtushinnanguid”.

Siinkohal saab tõdeda, et järgides ja toetades õppeainetes osavust, väärtusi, suhtumist ja seisukohti kujundavaid pädevusi tagab kool kõigis õppeainetes ning sisemises- ja väliskeskkonnas stabiilse väärtuskasvatuse (Oja s.a., lk 7). Inimesel ei ole kaasasündinud kindlaid väärtushinnanguid ja ellusuhtumist, neid omandab ta eluaeg. Lisaks on relevantne teadmine, et ühiskond peab olema eelnevalt omaks võtnud ja väärtustanud kindla teabe, protsessi vmt ja alles siis saab soovida, et inimene selle omaks võtab. (Tuulik 2006, lk 21) Sootemaatika lõimimine hariduses on pikemas perspektiivis üks laialdasemaid võimalusi soolise võrdõiguslikkuse tõhustamiseks ühiskonnas (Sooline segregatsioon hariduses, koolituses ja tööturul 2017).

1.1.1. Sootundlikkusest kunstiõpetuse õppekavas

Põhikooli õppekavas on loetletud kaheksa ainevaldkonda, millest üks on kunstained. Mis omakorda laieneb kunsti ja muusika ainekavaks. Antud dokumendi lisas on lahti kirjutatud ainesisu ning õppe- ja kasvatusesmärgid. Kunstiõpetuse ainekavas on seostatud teoreetilised teadmised praktiliste kogemustega. Põhikooli lõpuks on õpilane tutvunud ja arendanud järgnevaid oskusi läbi kunstiõpetuse: kriitiline mõtlemine; oskus väärtustada nii mineviku kunstipärandit kui ka nüüdisaegset kunsti; kunsti ja kultuuridevaheliste seoste mõistmine; teadlikkus erinevatest kultuuridest ja oskus hinnata kaasaegse kunsti mõju ühiskonnas; mõtete ja mõistega katsetamise oskus; oskus analüüsida kunsti ühiskonna, teaduse ja tehnoloogia arengu peegeldajana; oskus kasutada oma teadmisi kunstist teistes õppeainetes ja igapäevaelus. Õppetegevustes kasutatakse uurimuslikku, loovat rühma- ja individuaalsed tööd ning arendatakse koostööoskusi ühise tulemi nimel. (PRÕK, lisa 6, 2011) Võrdõiguslikkuse käsitlemisel koolis on oluline osa õppekaval, kus näiteks suunatakse tähelepanu konkreetsetele pädevustele, mis aitavad selgitada ainetundides sootundlikke teemakäsitusi (Ülesanded ja põhimõtted s.a.). Kool on võimalus teadlikult kallutada ning kaasajastada arvamust soorollide kohta, muuta formeerunud kinnisarusaamu, innustada õpilasi teadlikult otsustama stereotüüpidest prii valiku kasuks (Kütt & Papp 2012, lk 16). Üheks võimaluseks on näiteks kaasata ainetundi sotsiaalne ja kodanikupädevus ning sotsiaalne kunst läbimõeldud metoodika rakendamisega (Laanemäe s.a., lk 74-75).

Eelnevalt kirjeldatu põhjal võib järeldada, et põhikooli riiklik õppekava õigustab käsitlema kunstiõpetuses ja teistes ainetundides soolise võrdõiguslikkuse temaatikat, sest et väärtuste kujundamine on õppekava põhialus. Seetõttu on igati mõisteta, et õppeaines juhitakse õpilase tähelepanu väärtushinnangute kujunemisele, ning sellesse on kaasatud ka sootundlik pedagoogika.

1.2. Sootundlik pedagoogika

Sootundliku/sooteadliku pedagoogika (gender sensitive pedagogy) mõiste tähendus on kajastatud "Haridus ja sugu" kodulehel järgnevalt (Sõnaseletusi s.a.): „õppimis- ja kasvatusprotsessi kirjeldav teooria ja praktika, mille eesmärgiks on iga lapse

enesehinnangu ja -teadvuse ning enesekindluse areng, sooliste ja soogruppide vastanduse vältimine ning laste vabastamine piiravatest eelarvamustest ja soostereotüüpidest. Sooteadliku õpetuse ja kasvatuse puhul on õpetajad teadlikud ühiskonnas soolise diskrimineerimise aluseks olevatest teguritest ning oskavad õppe- ja kasvatustöös vähendada nende mõju.” Antud tsitaadis mõiste *soosterotüübid* tähendab aja jooksul väljakujunenud muutuvad ja muutunud traditsioonid ning arvamused ühiskonnas meeste ning naiste kohta. (Sõnaseletusi s.a.)

Sootundliku/sooteadliku pedagoogika tähendus on, et sugu ei ole ainult bioloogiline erinevus või läbipõimunud sotsiaal-kultuuriline struktuur, millega noored kasvamisel ennast võrdlevad. Sootundlik pedagoogika ei õpeta lastele sugude mitteametust, vaid selgitatakse sugudevahelist väljakujunenud stereotüüpsust ning püütakse kujundada paindlikku suhtumist, avardada teadlikkust soorollidest ja laiendada valikuvõimalusi. (Papp 2012a, lk 35-36) Sootundlik pedagoogika arvestab planeerimises ja tegevuses mõlema sugupoolega ning ühiskonnas toimivate sotsiaal-kultuuriliste struktuuridega (Papp 2012, lk 19; Toivonen 2013, lk 24).

Sootundliku õpetamisega juhitakse toetavalt tähelepanu mõlemale soogrupile, et leida tasakaal. 2015. aastal esitatud “Haridus - ja Teadusministeeriumi aasta analüüs” võtab kokku, et Eestis on poiste ja tüdrukute edukus koolis erinev, probleemiks on poiste väljalangevus III kooliastmes (HTM 2015, lk 7). Väljakujunenud arvamus on, et vaiksed õpilased klassis on tüdrukud ja müratekitajad poisid ning et enamik haritud vanemate lapsi tunduvad tunnis motiveeritud, sest neil on taustaks kodused ootused. Seetõttu pööratakse sootundlikus pedagoogikas tüdrukute puhul tähelepanu refleksiivse pädevuste täiendamisele, enesekindlusele, rääkimisoskusele, lahkkelide lahendamisele, enesehinnangu tõstmisele ja stereotüüpsete suhete selgitamisele. Poistele selgitatakse kaasaegseid mehelikkuse standardeid: enesevalitsus ja -väljendus; iseenda tundmine; enda oskuste täiendamine; teiste tunnete ja erinevuste respektseerimine; vägivalda eiramine, kriitiline suhtumine väljakujunenud soostereotüüpidesse. (Toivonen 2013, lk 19; Biin jt 2016, lk 160; Sooteadlik pedagoogika s.a.)

Sootundlik pedagoogika tänapäeva hariduse seisukohast on mõlema sugupoole silmaringi laiendamine võrdsuse nimel. Selle seisukoha väljakujunemisel on aluseks olnud mitmed

uurimuslikud tulemused. Siinkohal mõningad näited (Sooteadlik pedagoogika s.a.):

1. Tüdrukute ja poiste identiteet paneb mõistma, mil viisil tunnetada ühiskonda ja alternatiive ning millised võimalused tekivad;
2. Sooaspekti eiramine takistab valikuvabadust ja mõjutab ebasoodsalt õpilase eneseväärikust, õpiedukust, andekust, meisterlikkust ja julgust;
3. Poistele võimaldatakse eneseavaldamises ja käitumises enam vabadust, initsiatiivi, kuid tüdrukute käitumises hinnatakse reksiooni.

Järeldada võib, et tüdrukute ja poiste tunnetus ebavõrdsusest ei ole kaasasündinud, vaid ühiskonna poolt loodud kogemused ja ilmingud, mis põhjustavad erinevusi õppedukuses, erialavalikutes ja tulevikuvõimalustes. Siinkohal kajastub sootundliku pedagoogika olulisus, mille eesmärk on sotsiaalselt vastanduvaid stereotüüpseid sugudevahelisi erinevusi tasakaalustada, kontsentreerudes õppemeetoditele, lävimisele ja ruumikasutuse efektiivsusele. (Sooteadlik pedagoogika s.a.; Biin jt 2016, lk 164)

Õpetaja üks peamisi toetavaid rolle koolis on võimekus seostada ülesande teema varasemate ja uute teadmistega, lisaks jagada infot, milliseid oskusi ja teadmisi on võimalik rakendada reaalses elus ning kuidas saab uusi teadmisi kasutada teistes ainetundides (Oja s.a., lk 8). Levib arvamus, et õpetajatel on soopõhise käitumise ja õpilase identiteedi kujundamisel märkimisväärne osatähtsus. Seoses pidevalt ühiskonnas toimuvate muutustega on oluline, et õpetajahariduses pööratakse tähelepanu võrdõiguslikkuse teema käsitlemisele koolis ja julgustatakse rakendama sootundlikku pedagoogikat. Selleks tuleb õpetajatele pakkuda vastavaid esma- ja täiendkoolitusi. (Papp 2016, lk 18-19) Sootundliku pedagoogika edasiandmisel on oluline, et õpetaja oskaks teadlikult lahti mõtestada oma õpetamismeetodeid ning nende taustaks olevaid väärtusi, hoiakuid ja eeskirju ning järgida tunni andmisel võrdse kohtlemise põhimõtet, paralleelselt tajudes ja mõtestades isiklikku soolist enesetaju. Lisaks seada meisterlikult õppe-eesmärke, mis toetavad ja arendavad mõlema soogrupi identiteeti. Oluline on, et õpikeskkonnas tegutsevad õpetaja ja õpilane samaväärsete osalejatena, ning ühistöö käigus õpilane tunnetab, et kasvab iseseisvus ja läbi selle eneseaustus ning toimub areng. (Papp 2012b, lk 36; Biin jt 2016, lk 182)

Sootundliku pedagoogika kasutamine on tulemuslikum, kui see pole ühekordne akt, vaid õpetaja igapäevane tegevus ainetundides. Lapsed on koolieelses eas avatud ja vastuvõtlikud ning seetõttu on uusi teooriaid neile kõige tulemuslikum selgitada just siis,

kui teadmised kujunevad jäljendamise teel. Noorukieas aga kujunevad välja isiklike väärtuste ja identiteedi alused. Õpetajal või kollektiivil peavad eeldatavalt esinema egalitaarsed hoiakud ja demokraatlik suhtumine soorollidesse, et õppeasutuses sootemaatikat käsitleda. (Hermansson 2010; Krull 2018, lk 121-122; Ülesanded ja põhimõtted s.a.) Sootundlik pedagoogika ei eelda õppekava ja õppematerjalide muutmist, vaid pigem oskust kriitiliselt analüüsida ja vaadelda. Oluline on, et õpetaja oskab sootundlikke teemasi kajastada ainetundides nii, et arvestab igapäevase eluga, sest tüdrukud ja poisid on paljuski seotud heteronormatiivse mõtlemisega. Soonormidest saavad õpilased ettekujutuse märkamatu eeskujudelt ehk kodust, koolist, meediast ja ümbritsevast ühiskonnast. Sootundlik õpetaja mõistab antud olukorra konteksti ja kasutab oskuslikult neid õpilaste sooliste arusaamade laiendamiseks. Õpetajal on võimalus alustuseks inimestevaheliste suhete selgitamisel toetavalt juhtida tähelepanu igapäevaste lihtsate väärtuste kujundamisele, näiteks nagu sõprus, austus ja lähedus sõltumata soolisusest. (Toivonen 2013, lk 25; Biin & Kaunissaare 2015; Toivonen 2011, lk 20-21) Seejärel kasutada õppemeetodeid, mis aitavad kaasa soolise kihistumise vähendamisele (Biin jt 2016, lk 182). Sootundliku pedagoogika puhul on võimalus kaasata õppetegevusse ainetunnis järgnevaid kaasaegseid õppemeetodeid (Õppemeetodid s.a.):

1. uurimuslikud meetodid;
2. jäljendamismängud;
3. diskussioonid;
4. rühmatööd või õpiring;
5. projektõpe;
6. analüüsimine;
7. demonstratsioon.

Õppemeetoditeks nimetatakse õpetaja ning õpilase tegevus- ja lähenemisviise õppeeesmärkide saavutamiseks õpetamisel ja õppimisel (Krull 2018, lk 347). Erinevate õppemeetodite oskuslik kasutamine õppetunnis võimaldab õpilasel tõhusalt ja aktiivselt omandada teadmisi (Salumaa & Talvik 2004, lk 7). Sootundlikku õppetööd on võimalik korraldada siis, kui tunni teema vastu tunnevad huvi ühtviisi mõlemast soost õpilased, sest sel juhul on nad motiveeritud tulemusi saavutama ja oma uusi teadmisi väärtustama (Papp 2012a, lk 36).

1.3. Eelnevad uurimused

Haridusteemaliste soouuringute olulisus aitab kiiresti muutuvast ühiskonnas mõista sotsiaalseid võtmeküsimusi, näidata kätte vajalikud suunad sotsiaalsele progressile, hariduspoliitikale ja seada hariduses eesmärgid (Soouuringute mõju s.a.).

Rahvusvaheliselt on sooline uurimisvaldkond hariduses aktuaalne ja sellega tegeletakse pidevalt. Eesti haridussüsteemis on sootundlik teemakäsitus lünklik ning seetõttu saab kirjeldada vaid väheseid uuringuid. (Papp 2016, lk 25) Kunstiõpetuse kohta sootundliku pedagoogika uuringud Eestis praktiliselt puuduvad, kuid Soomest on võimalik tuua täpsemaid näiteid sootundliku pedagoogika rakendamisest.

1.3.1. Eestis tehtud sootundliku pedagoogika alased uuringud

Ka Eesti haridussüsteemis on juba pööratud tähelepanu sootundliku pedagoogika uurimisele. Uuritud on õppekirjandust, haridustöötajate ja õpetajakoolituse üliõpilaste teadmisi ja hoiakuid võrdõiguslikkusest, laste soorollide kujunemist jne. Uurimusi on valdkonnas läbi viinud peamiselt üliõpilased bakalaureuse-, magistri- või doktoritöid kirjutades. (Papp 2016, lk 25) Siinkohal mõned näited.

2015. aastal viis Kersti Kruus läbi uuringu Tartu Ülikooli õpetajakoolituse üliõpilaste seas soolise võrdõiguslikkusega seotud tõekspidamiste kohta. Eesmärk oli selgitada välja õpetajakoolituse üliõpilaste positsioonid ja arvamused soolisest võrdõiguslikkusest Eesti riigis ja õpetajahariduses. Uurimuse käigus tõdeti, et üliõpilased tunnistasid sootundliku pedagoogika käsitlemise olulisust, sest antud teema aitab haridussüsteemis tuua kaasa vajalikke muutusi põlvkondade uuendusmeelsuses, julgustab tegema avalikult stereotüüpidest vabu valikuid ja muutma ühiskonnas väljakujunenud peremudelit. (Kruus 2015, lk 5, lk 27)

2018. aastal tegi Maris Ader uuringu Põlvamaa lasteaiaõpetajate seas, eesmärgiga selgitada välja õpetajate arvamused sootundliku pedagoogika rakendamisest lasteaia. Uuringus juhiti tähelepanu pedagoogide teadlikkusele ja arvamusele sootundliku pedagoogika kohta ning pöörati tähelepanu meetodite rakendamisele. Uuringus selgus, et õpetajad on valmis

rakendama sootundlikku pedagoogikat, kuid neil pole piisavalt selleks informatsiooni, lisaks rõhutati kollektiivi koostöö olulisust ning ühiseid kokkuleppeid soolist aspekti silmas pidades. (Ader 2018, lk 5, lk 10, lk 32)

2018. aastal esitles magistritööd Ulvi Vösa, töö eesmärk oli koostada õppematerjal sootemaga tegelemiseks gümnaasiumi kirjandustunnis. Uuringus analüüsiti väärtuse mõistet, soolist võrdõiguslikkust ja õppekirjandust. Uuringu tulemusena valmisid töölehed, mida on võimalik kasutada sooteadliku pedagoogika käsitlemisel gümnaasiumi kirjandusõpetuse tunnis. Õppematerjaliga sooviti mitmekesistada kirjandusõpetuses õpetaja ja õpilaste vahelist koostööd. (Vösa 2018, lk 3-4, lk 53)

Eeltoodust võib järeldada, et üliõpilaste uuringud on ülikoolile teaduslike teadmiste allikas, sest uuringu tulemuste põhjal on võimalus leida kinnitust olemasolevale või avada tee uutele teooriatele sootundliku pedagoogika alal.

Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus (edaspidi ENUT) koondab enda kätte info inimõigustest ja soolise võrdõiguslikkuse teabe, lisaks teeb koostööd erinevate uurigueskustega ja uurib ühiskonnas toimivaid võrdõiguslikkuse teema käsitusi. Organisatsiooni eesmärk on pakkuda ühiskonnale inimõiguste ja soolise võrdõiguslikkuse alast teavet, integreerida soolise võrdõiguslikkuse temaatika haridussüsteemi, toetada võrdõiguslikkusega tegelevate organisatsioonide koostööd jne. (Meist 2018)

Siinkohal järgnev näide aastast 2017. Esitleti uuringuaruannet “Loodus-, täppis- ja tehnikateaduste (edaspidi LTT) valdkonna huviharidus – sooline aspekt”, autorid Inga Kuk, Katri Lamesoo, Ülle-Marike Papp. Uuringu eesmärgiks oli soov toetada teabe ja abimaterjalidega soolise võrdõiguslikkuse edendamisel haridustöötajaid ning ametnikke. Rõhuasetus oli järgneval: kuidas tüdrukutes tekitada ja hoida üleval huvi loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia valdkonna vastu, sest endiselt mõjutavad valikuid tegema stereotüüpsed seisukohad. Uuriti ka põhjusi, millega seletada noorte vähest huvi tulevikus oma karjäär siduda teaduse ja LTT valdkonnaga. Uuringus osalesid tüdrukud, kes tegutsesid LTT huviringides. Uuringu põhjal tõdeti, et huviringides osalemine oli seotud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (edaspidi IKT) eriala edasiõppimise plaanidega ja huvitegevuses osalemine koolis aitas tõsta õppeedukust. Uurimuse raames valmis

juhendmaterjal LTT huviringide juhendajatele, et toetada laste valikuid ja huve. (Kukk, Lamesoo & Papp 2017, lk 14-15)

Eelnevast on võimalik järeldada, et ENUT tegevus suurendab oluliselt soolise võrdõiguslikkuse info avalikustamist haridusorganisatsioonis ja aitab täita organisatsioonile seatud eesmärgi.

1.3.2. Sootundliku/sooteadliku pedagoogika alased uuringud kunstõpetuses

2004. aastal valmis Soome kunstipedagoog Tarja Kankkunen doktoriöö. Uuringus jälgiti sooaspekti arvestavalt kunstõpetaja ning 7. klassi õpilaste mängulisi tegevusi ja diskussioone tundides. Autor on kommenteerinud, et tegemist on feministliku sotsioloogilise kultuuriuuringuga, milles rakendati etnograafilisi protseduure, kvalitatiivseid tõlgendavaid lähenemisviise ning materjali analüüsi. Lisaks viidi läbi õpilastega intervjuusid, filmijäädvustusi ning uurimusearuande esitati interaktiivse multimeedia kujul. (Kankkunen 2004, lk 4-5) Oma uurimusega soovis Kankkunen mõista kui oluline on sootundliku pedagoogika kajastus kunstõpetuses ja tõdes, et kunstitund pakub erinevaid võimalusi realiseerida sootundlikku pedagoogikat nii, et mõlema sugupoole arusaamised oleksid toetatud ning õpilane saab täiendada enda identiteedi kujunemist kunsti ja kujutlusvõime kaudu. (Lehtonen 2011, lk 110)

2013. aastal tutvustas Anni Toivonen Aalto Ülikoolis magiströö, milles uuriti tegevusuuringu meetodeid kasutades probleemseid tüdrukuid, kelle koolitee oli katkenud või esines liigne tagasihoidlikkus. Uuringus kasutati kombineeritud pedagoogilisi teooriaid: feministlik pedagoogika ja sootundlik pedagoogika. Uurimuse kontseptsiooniks oli muuta nähtavaks sotsiaalsus ja sotsiaalsed suhted ning avada need kunstõpetuse kaudu. Oma töös soovis autor leida vastust küsimusele, kuidas saab visuaalsete kunstide suhtes rakendada kriitilist feministlikku pedagoogikat ja sootundlikku pedagoogikat. Uuringu tulemusena avastati meetodikaid, mida tulevikus rakendada ja tõdeti, et reaalsed katsetused loominguliste ülesannetega toetavad vaimse tervise tööd noortega. Lisaks saavutati positiivne tagasiside, uuringus osalejate enesekindlus tõusis ka väljaspool rühma tegevusi. (Toivonen 2013, lk 91-95)

Kõik eelnevalt kirjeldatud uurimused näitavad sootundlikkuse teema käsitlemise sarnasust. Uuritud on võrdõiguslikku teemat, sootundliku pedagoogika olulisust koolis, uuringutest lähtuvalt on koostatud õppematerjale ning leitud kinnitus sootundliku pedagoogika vajalikkusele kunstiõpetuses. Uuringud kinnitavad võrdõigusliku ja sootundliku pedagoogika alaste uuringute jätkamise vajadust, et edendada ja tasakaalustada ühiskonna arengut.

2. METOODIKA

Käesolevas peatükis tutvustatakse antud empiirilise uurimuse soovitud resultaati, käsitletakse eesmärgi, kirjeldatakse uurimuse läbiviimise metoodikat, ja uurimisprotseduuri ning analüüsitakse tulemusi.

Magistritöö eesmärk on selgitada välja kunstiõpetajate arvamused sootundliku pedagoogika olulisusest üldhariduskooli kunstiõpetuse tundides ning uurida, millist metoodikat rakendavad kunstiõpetajad ainetundides sooaspekti arvestades. Uurimistöö teiseks eesmärgiks on seatud tulemustest lähtuvalt välja töötada kunstitundi toetav digitaalne õppematerjal ning hinnata selle sobivust eksperdi arvamuse põhjal.

Magistritöö tulemuseni jõudmiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Mis on sootundlik pedagoogika ja milline on selle olulisus kooli kunstiõpetuses?
2. Millised õppemeetodid, õppevara ja vahendid toetavad kunstiõpetuses sootundlikku lähenemist?
3. Kas – ning kui jah, siis kuidas uurimusest lähtuvalt koostatud digitaalne õppematerjal toetab professionaalide hinnangul kunstiõpetajat?

2.1.Valim

Magistritöö üldkogumi moodustavad üldhariduslike põhikoolide kunstiõpetajad, kes töötasid haridusasutuses 2018/2019. õppeaastal. Empiirilise uurimuse valimi moodustamisel kasutati mugavusvalimit, millekohaselt uurija ise selekteeris valimi moodustamisel oma tutvusringkonnas tunnuslikud esindajad. Erialaspetsialisti leidmisel pöörduti tuttavate kunstiõpetajate ja aineühenduse liikmete poole, kes olid kergemini kättesaadavad ning otsustavaks osutus lühike ajaline piir. (Rämmer 2014) Uuringus osales 6 kunstiõpetajat, kes omavad erineva pikkusega tööstaaži (vt tabel 1). Töötamise kogemus oli õpetajatel 8 kuust kuni 40 aastani. Oluline oli, et kunstiõpetajad annaksid tunde II ja III

kooliastmes. Uuritavate poole pöörduti ettepanekuga nii kirjalikult kui ka suuliselt. Uuritavatelt võeti kirjalik nõusolek ja teavitati konfidentsiaalsusest, et andmeid kasutatakse ainult uurimuse eesmärgiks ning soovi korral teavitatakse intervjuudes osalejaid töö tulemustest. Andmeanalüüsis märgiti iga intervjuus osaleja I tähe ja numbriga.

Tabel 1. Uuritavate taustaandmed

Osaleja märgistus	Õpetamine kooliastmes	Töötamise staaž	Eriala
I1	4.-7. klass	8 aastat	kunstiõpetaja põhieriala
I2	4.-9. klass	5 aastat	kunstiõpetaja põhieriala
I3	6.-9. klass	40 aastat	kunstiõpetaja põhieriala
I4	1.-9. klass	10 aastat	kunstiõpetaja põhieriala
I5	6.-9. klass	8 kuud	kunstiõpetaja põhieriala
I6	5.-9. klass	8 kuud	kunstiõpetaja põhieriala

2.2. Andmete kogumine

Uurimistöö põhineb kvalitatiivsel uurimismeetodil, mille puhul andmekogumiseks on koostatud poolstruktureeritud küsimustega intervjuukava (vt lisa 1). Intervjuu küsimuste koostamisel tutvuti eelnevalt kirjandusliku materjaliga ning arvestati testiga, mille on koostanud SooKool õppetöö arendamiseks üldhariduskoolides (Sookool s.a.).

Magistritöö eesmärgist ja uurimisküsimustest lähtuvalt on koostatud intervjuu küsimustik, mis on jaotatud kolme teemaplokki. Kokku on intervjuu kavas 14 põhiküsimust ja 12 lisaküsimust.

Küsimused 1–3 on soojendusküsimused, et koguda taustainformatsiooni intervjuueeritavalt. I teemaploki küsimused pööravad tähelepanu sootundliku pedagoogika olulisusele kooli kunstiõpetuses ja vastaja teadmistele. II teemaploki küsimused annavad vastuse sootundliku pedagoogika metoodika ja õppemeetodite rakendamisest. III teemaploki küsimused toovad esile sootundliku pedagoogika digitaalsete õppematerjalide kasutamise ja vajaduse seisukohad kunstiõpetuses.

Eelnevalt viidi läbi pilootuuring, mille järgi täiendati uurimisküsimusi. Järgnevalt viidi läbi põhiuuring 18.03.2019–5.04.2019 erineval ajahetkel, taotledes niimoodi uuringule juurde valiidsust (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, lk 191, Laherand 2008, lk 348).

Intervjuud koosnesid individuaalintervjuudest, mille aluseks oli poolstruktureeritud küsimustikuga kava, mis võimaldas vajadusel muuta küsimuste järjekorda või küsida juurde täpsustavaid lisaküsimusi (Harro-Linno, Kello, Lepik, Linno, Selg & Strömpl 2014). Intervjuud toimusid privaatsetl ning ajaliselt keskmiselt 20 kuni 40 minutit. Intervjuud lindistati diktofoniga ning uurija ise transkribeeris tulemused andmetöötlustarkvara kaasabil.

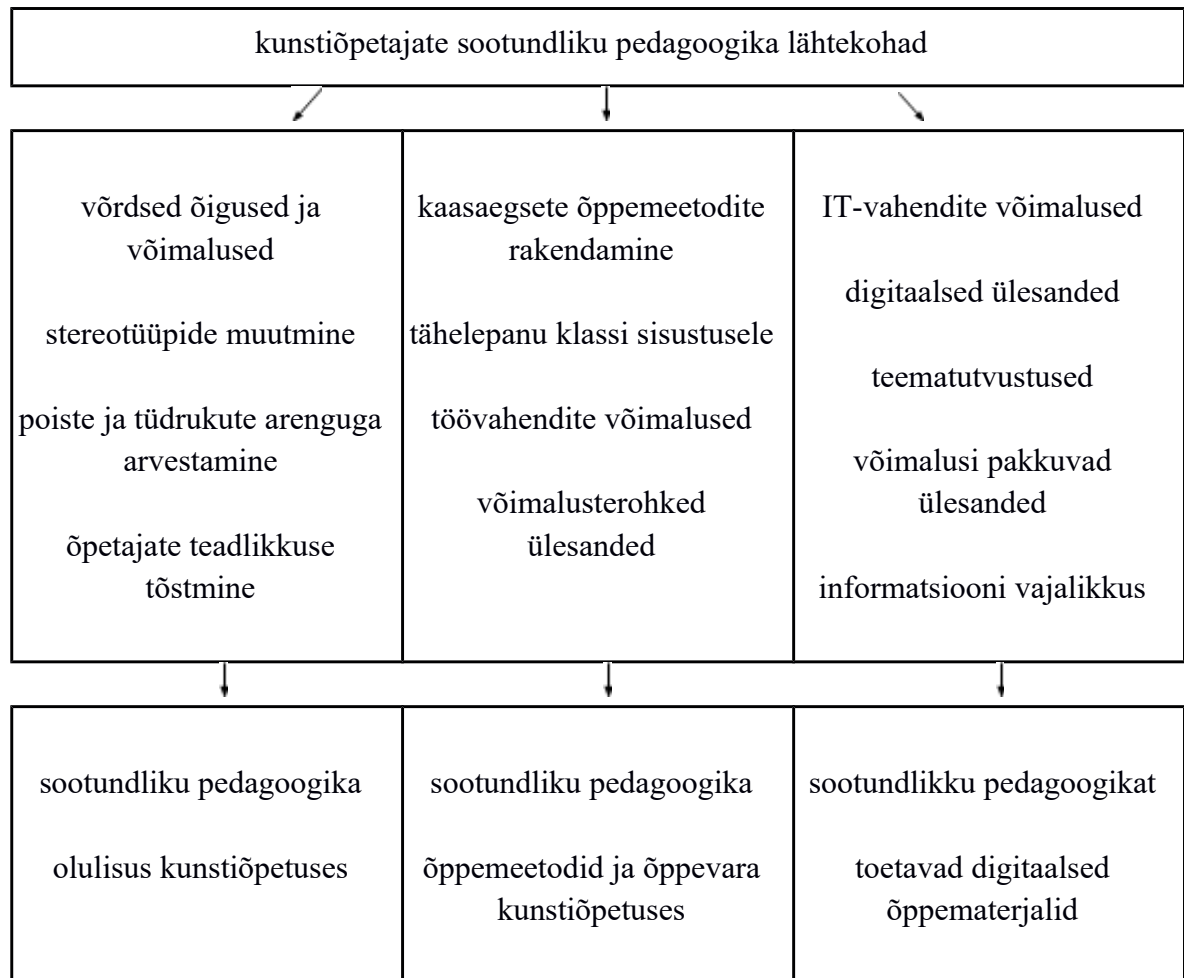
2.3. Andmeanalüüs

Andmeanalüüs põhineb kvalitatiivsel sisuanalüüsil. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab teksti sisu subjektiivselt interpreteerida, mis omakorda võimaldab uurijal põhjalikult keelekasutust arvestades andmeid kodeerida ja süstematiseerida. Uurimistöö tausta puhul on arvestatud kvalitatiivse sisuanalüüsi tekstisobivuse kriteeriume. (Laherand 2008, lk 290)

Salvestatud tekstid ennekoike transkribeeriti, selleks kasutati abistavat tarkvara "Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech" (Alumäe & Tilk 2018). Transkribeerimist kasutati põhjusel, et lihtsustada uurija andmetöötlusprotsessi (Laherand 2008, lk 279). Intervjueeritava konfidentsiaalsuse tagamiseks märgiti iga intervjuu salvestis numbriga I1-I6 (vt tabel 1). Transkribeeritud teksti loeti läbi korduvalt, erinevatel ajahetkedel, et tekiks mõistetav arusaam terviklikkusest, mis võimaldab alustada kodeerimise ja kategooriate moodustamisega. Teksti kodeerimine aitab mõista ja süstematiseerida teksti osadeks, mille abil moodustatakse kategooriatest arusaadav süsteem. (Laherand 2008, lk 286)

Teksti kodeerimisel ja kategooriate moodustamisel kasutati andmetöötlusprogrammi *QCAmap*. Programm võimaldas töödelda teksti kompaktselt ja kiirelt ning koodidest oli uurijal pidevalt arusaadav ülevaade. Kasutati avatud kodeerimist, mis võimaldas teksti kodeerida valikuliselt ja koodi siduda mõistetavalt tekstiga. Kodeerimist teostati mitu korda erineval ajahetkel, et tagada uuringule usaldusväärus. (Laherand 2008, lk 285-286)

Kodeerimisel arvestati intervjuu küsimusi ja teemaplokke. Uurimisküsimusi arvestades ja teksti lugedes kujunesid koodidest järgnevad ala- ja peakategooriad, mis on toodud esile järgneval joonisel (joonis 1).



Joonis 1. Ala- ja peakategooriad. Kunstiõpetajate sootundliku pedagoogika lähtekohad.

2.4. Tulemused

Magistritöö uurimuse püstitatud eesmärk oli selgitada välja kunstiõpetuse õpetajate seisukohad sootundliku pedagoogika olulisuse küsimuses kooli kunstiõpetuse tundides ja uurida, millist metoodikat rakendavad kunstiõpetajad ainetundides sooaspekti arvestades; tulemuste põhjal välja töötada kunstitundi toetav digitaalne õppematerjal, mille sobivust analüüsib ekspert.

Andmeanalüüsis kujunes kunstiõpetajate arvamustest välja 3 peakategooriat:

1. sootundliku pedagoogika olulisus kunstiõpetuses;
2. sootundliku pedagoogika õppemeetodid ja õppevara kunstiõpetuses;
3. sootundlikku pedagoogikat toetavad digitaalsed õppematerjalid.

Esimese peakategooria alla formeerus 4 alakategooriat:

1. võrdsed võimalused ja õigused;
2. stereotüüpide muutmine;
3. poiste ja tüdrukute arenguga arvestamine;
4. õpetajate teadlikkuse tõstmine.

Teise peakategooria alla paigutus 4 alakategooriat:

1. kaasaegsete õppemeetodite rakendamine;
2. tähelepanu klassi sisustusel;
3. töövahendite võimalused;
4. võimalusterohked ülesanded.

Kolmandas peakategoorias kujunes välja 5 alakategooriat:

1. IT-vahendite võimalused;
2. digitaalsed ülesanded;
3. teematutvustused;
4. võimalusi pakkuvad ülesanded;
5. informatsiooni vajalikkus.

Alakategooriad moodustasid uurimisküsimustele toetava raamistiku. Uurimuse resultaadi ilmutamiseks tuuakse järgnevalt välja näitliku tõendina olulisemad intervjuueeritavate tsitaadid. Tulemuste esitamisel baseerutakse intervjuukava küsimustele, mis jagunesid kolme teemaplokki (*vt lisa I*).

I teemaplokis pöörati intervjuu käigus tähelepanu sootundliku pedagoogika tähendusele ja olulisusele kooli kunstiõpetuses ning õpetajate teadlikkusele. Esimesena sooviti täpsustada õpetaja arvamust võrdõiguslikkusest ning haridusorganisatsioonis välja kujunenud hoiakutest ja väärtustest võrdõiguslikkuse kohta. Tulemuseks kujunesid sarnased

arvamused ning enim nimetati, et hariduses on oluline võrdsusprintsip. Oluline on tagada võrdsus nii õpilastele kui ka õpetajatele igapäevases koolikeskkonnas. Uurija on teadlik, et võrdsus hariduses peegeldab võrdsust ühiskonnas. Kõigil inimestel on võrdsed õigused haridusele ning läbi hariduse on võimalik stereotüüpseid hoiakuid ühiskonnas tasakaalustada.

I5 : Niimoodi saab, et kõigil on võrdsed õigused, eelised ja võimalused, et ei ole sellist soolist diskrimineerimist.

I6: Püütakse võimalikult võrdselt nii poistele kui tüdrukutele anda ainetunnis tegevusi ja ei erista soopõhiselt.

Järgnevalt seati intervjuus fookusesse sooteadlikkuse ja sootundliku pedagoogika temaatika. Siinkohal kerkisid esile sugudevaheliste stereotüüpide muutmise ja poiste ning tüdrukute arenguga arvestamise küsimused. Pedagoogide seisukohast tuleks koolis kindlasti arvestada erinevate sugupooltega, avardada õpilaste silmaringi, et vältida stereotüüpset lähenemist. Lisaks oldi arvamusel, et poisid ja tüdrukud õpivad erinevalt ning tunnis tuleb ülesandeid püstitades toetada mõlemaid sugupooli.

I2: Olen näinud oma töös, kuidas tegelikult poisid ja tüdrukud õpivad erinevalt ning väljendavad ennast erinevalt. Siinjuures on oluline tunnis, et kuidas ülesanded on püstitatud, et poisid saavad ennast väljendada nii nagu nad on harjunud ja tüdrukud nii nagu neile omane. Õpetajana ei saa ühtegi loomingulist impulssi või soovi, mida õpilane soovib teha alla suruda. See aktsepteerimine on nagu sooteadlik.

I3: Sooteadlik on minu arvates, et igal lapsel saab toetatud talle omane enesehinnang, enesemääratlus ja identiteet.

Järgmisena sooviti intervjuus teada, millist informatsiooni õpetajad omavad sootundlikust pedagoogikast ja millised koolitused või infokanalid on täiendanud teadmisi antud teemal. Selgus, et õpetajate teadmised sootundliku pedagoogika osas on erinevad, kuid esile kerkis informatsioonivajadus, et parandada vastavaid teadmisi. Sootundliku pedagoogika teemat olid läbinud ülikoolis õppides kaks õpetajat, kuid teised intervjuus osalejad tõid vastustes välja, et ei ole märganud käesoleval teemal koolitusi ega artikleid.

I2: Didaktikas kunagi õppisime, et poisid ja tüdrukud õpivad erinevalt ja ega nagu väga ei

tea tegelikult. Ma ei ole märganud tegelikult mingisuguseid selle teemalisi koolitusi kuskil. I4: Esimesena ütlen, et ei tea. Kuid kui järele mõelda, siis olen sellega tegelenud pidevalt ja see on tulnud iseenesest. Kunagi Tallinna Ülikoolis puudutas Tiiu Kuurme loengus antud teemat.

Teemaploki lõpetuseks selgusid õpetajate arvamused sootundliku pedagoogika olulisusest kunstõpetuses ja koolis üldisemalt. Intervjuu käigus tuli välja, et õpetajad pööravad tähelepanu tunnis sootundlikule pedagoogikale. Peamiseks eesmärgiks on tagada kõigile õpilastele neile omased võrdsed tingimused ning toetada vabastavat arengut.

I1: Kõik on nagu võrdsed, et poisid ei tunneks ennast kõrvalejäetuna ja tüdrukud ei tunneks ennast kõrvalejäetuna. Kunstõpetuses on nagu lihtsam, et on üks teema ja värve saavad võrdselt valida. Näiteks ei ole nii, et tüdrukud saavad roosat ja poisid sinist. Koolis üldisemalt ei oleks, et tüdrukud teevad seda ülesannet ja poisid teist. Kõik võiksid saada kõike katsetada ja ei tohiks sooliselt eristada.

I7: Kui anda kunstõpetuses vaba teema, siis nooremates klassides hakkavad tüdrukud kohe lillekesi ja südameid joonistama ning poisid olendeid ja autosid. Õpilastele peaks lähenema, et tüdrukud võivad ka joonistada autosid ja poisid võivad ka roosat värvi kasutada. Tegelikult on sisse tambitud, et roosa on tüdrukute värv, aga tegelikult ei ole ju nii. Tüdrukuid ja poisse võiks õpetada koolis väärtustama sellisena ennast nagu nad on ja ei öelda, et millised nad peavad olema.

II teemaploki uuriti õpetajatelt informatsiooni sootundliku pedagoogika metoodika ja õppemeetodite rakendamise kohta. Esimesena sooviti teada sootundlike õppemeetodite kasutamise kohta tunnis ja millised õppematerjalid teemat toetanud on. Mõned õpetajad ei olnud piisavalt informeeritud, kuid osa õpetajaid leidis, et nad on ikkagi kasutanud kaasaegseid õppemeetodeid ja ise koostanud toetavaid õppematerjale. Intervjuus nimetati järgmisi õppemeetodeid: rühmatöö, paaristöö, diskussioon ja vaatlemine.

I2: Teadlikult ei ole rakendanud, aga mitteteadlikult olen. Ütleme nii, et kui õpilased avaldavad soovi omavahel kopereeruda, siis nad võivad seda tegelikult alati. Niisuguseid ülesandeid olen teinud, kus rühmas tüdrukud tüdrukutega, või poisid poistega. Selliseid diskussioone ja arutelusi teeme. Tundi loon ise õppematerjalid.

I4: Ütleme nii, et rühmatööd ja paaristööd. Näiteks poisid-tüdrukud on kokku pandud ja kuidas nad omavahel ülesannet lahendades hakkama saavad. Kollaaži on koos teinud, valivad ise materjalid ja pärast põhjendavad ning esitlevad oma valikuid. Nüüdisaegset kunsti kasutades olen lasknud õpilastel ise valida ja valikute põhjal koostan õppematerjalid ning hiljem diskuteerime nende valikute üle. Vahendid, koloriit ja omavaheline suhtlus toetavad tegevust. Kusjuures ei tea, et oleks valmis õppematerjale.

Seejärel koguti infot õpetajatelt, et kuidas nad leiavad õppematerjale, mis toetavad sootundlikku pedagoogikat. Vastustes õpetajad detailidesse ei laskunud, kuid selgus, et peamiselt koostavad õpetajad ise õppematerjalid ning inspiratsiooni leiavad internetist ja ainekavast.

I2: Teen ise kõik enda õppematerjalid, tegelikult kasutan sisendiks mingeid taustu, mis leian internetist ja kogu selle põhjal loon endale tundi õppematerjalid.

I3: Need tulevad enda seest. Kõigepealt lähtun riiklikust õppekavast, kunstiõpetuse õppekavast ja siis lähtun iseendast ning oma tugevatest külgedest. Teiste tehtud ei pea mulle sobima.

Teemaploki lõpetamiseks küsisin õpetajatelt õppevahendite ja õppevara kasutamise kohta, kui nad rakendavad sootundlikke õppemeetodeid ning mil viisil need toetavad neid tunnis. Nimetati erinevaid kunstivahendeid, mis on seoses tunni ülesandega, samas võimalused kooliti on erinevad. Õpetajad kasutavad tunni ülesandeid teostades akvarelle, viltpliiatseid, värvipliiatseid ja pastelle jne.

I3: Viidendaga katsetame värvusõpetust ja akvarelltehnikat, erinevad tunnetuslikud tööd paberil.

I6: Raamatuid näitan, et koloriiti tabada. Baleriine me tegime pastellidega paberile, rula kujundasime viltpliiatsitega.

III teemaplokis selgub, mida arvatakse digitaalsete õppematerjalide kasutamisest ja vajadusest sootundlikus pedagoogikas. Esimeste küsimustega pöörati tähelepanu digitaalsete ülesannet kasutamisele kunstiõpetuses ja millised võimalused on koolil. Vastustes ilmnes, et takistavad või soodustavad võimalused IT-vahendeid kasutada on

koolides erinevad ning lisaks on mõjutajaks õpilaste soovid, tundide vähesus, õpetajate kogemused ning teadmised.

I3: Arvutitunnid kunstiajaloost ja animatsioonist ning sellel aastal seitsmenda klassiga, PowerPointi koostamine ettekandeks ja digitaalne ilukirja kujundamine. Takistanud on minu enda sisetunne, sest õpilased saavad üks kord nädalas käelist tegevust kunstõpetuses. Arvutiklassid on ülekoormatud ning sinna minek vajab tugevat ettevalmistust.

I4: Koomiksit olen teinud tahvelarvutis ja õpilased kasutavad tegelaste kujutamisel poisse või tüdrukuid. Rahvariide kujundamist tegime ja selles ülesandes kujundasid poisid naiste rahvarõivaid ja tüdrukud meeste rahvarõivaid. Kohe valmis ülesandeid ei ole – tuleb ise mõelda. Meie koolis on IT-vahendid olemas, et kohe kui soov tekib saab tahvelarvuteid või sülearvuteid.

Järgnevalt uuriti intervjuus, kes või mis inspireerib õpetajaid ülesandeid püstitama ja milliseid teabeallikaid nad selleks kasutavad. Vastustes nimetati, et kõik õpetajad kasutavad internetti ja erinevaid keskkondi täiendava inspiratsiooni saamiseks ning oma vajadustest lähtuvalt koostavad tunni jaoks õppematerjali. Inspiratsiooniks kasutatakse Pinteresti keskkonda, Koolielu, Digiõppevaramut, YouTube'i jne.

I2: Kui õppematerjale loon, siis mõtlen enda õpilastele ja tahan, et tuleks sellised ägedad tulemused. Teabeallikana kasutan Pinteresti, YouTube'i, Digiõppevaramut ja Koolielu.

I6: Ülikoolis pidevalt ikka õeldi, et kunstõpetuses peab ikka kunstnikuid tutvustama. Pinterestist leian infot, kunstiteemalised raamatud inspireerivad, kolleegid ja kursusekaaslased jagavad infot ning internetist E-koolikott ning Koolielu.

Viimases teemaplokis uuriti õpetajate arvamust, et millised mittedigitaalsed ja digitaalsed õppematerjalid nende arvates toetaks ainetunnis sootundliku pedagoogika kasutamist. Lisaks sooviti, et nad mõtleks enda vajadustele tunnis. Selgus, et oodatud on õppematerjalina erinevad teematutvustused, õpilastele võimalusi pakkuvad ülesanded ja koos töötamise moment.

I1: See võiks olla selline konkreetne õppematerjal, kus pakutakse ideid, mida koolitunnis

õpilastega teha. Näiteks digitaalne võiks olla selline, kus õpilased saavad midagi oma nutitelefoniga teha.

I4: Võiks olla digitaalsed ja juures suhtlemise moment võib-olla mänguline või mingi suund, teema sissejuhatuse või mingid küsimused aruteluks. Kindlasti mõni ülesanne, kuidas poistele helgemaid teemasid seletada ja lõimingu ülesanded teiste ainetega.

Kokkuvõtvalt on intervjuude põhjal võimalik järeldada, et õpetajad on puutunud kokku sootundliku pedagoogikaga kunstiõpetuses ning rakendanud teadlikult või mitteteadlikult õppemeetodeid tunnis, kuid tunnistavad, et omavad väheseid teadmisi sootundliku pedagoogika teemal ning soovivad toetavat õppematerjali antud kontekstis. Lisaks täheldatakse, et sootundlik pedagoogika on kunstiõpetuses ja koolis oluline, et toetada õpilase arengut ning vabastada piiravatest soostereotüüpidest.

3. ÕPPEMATERJALI KOOSTAMINE

Antud peatükis kirjeldatakse õppematerjali koostamise põhjuseid, teoreetilisi suundi ja digitaalse õppematerjali koostamise protseduuri. Lisaks antakse ülevaade digitaalse õppematerjali kasutamise kohta.

3.1. Teoreetilised suunad

Õppematerjal tähendab sihtotstarbeliselt koostatud materjali (õpikud, ülesanded, tekstid jms), mida kasutatakse õppetöös (Sõnaveeb 2019). Digitaalne õppematerjal on õppeotstarbeline materjal, mida levitatakse digitaalselt ning õppematerjal on loodud õppetegevuse toetuseks (Aluoja, Kusmin, Naulainen, Pilt, Rogalevitš, Tokko & Villems 2015).

Sootundliku pedagoogika teemal suunavaid õppematerjale on esitatud veebilehel “Haridus ja Sugu”, mille kaasabil on võimalik koostada vajaminevaid ainetunni õppematerjale (Õppematerjalid s.a.). Eestikeelseid digitaalseid õppematerjale sootundliku pedagoogika rakendamisest kunstiõpetuses ei ole uurimuse autor tuvastanud, kuid uuringu käigus selgus, et õpetajatel on selge vajadus õppematerjalide järgi ning nad on avatud teadlikult katsetama sootundliku pedagoogika meetodeid ainetundides.

Antud õppematerjali loomisel lähtutakse teoreetilisest kirjandusest, intervjuu tulemustest, IT-vahendite võimalusest koolis, PRÕK-ist ja kunstiõpetuse ainekavast. Õppematerjalid luuakse selleks, et pakkuda võimalusi põhikooli II ja III kooliastme kunstiõpetuse tundi. Digitaalne õppematerjal võimaldab pidevat taaskasutamist ja säästab õpetaja aega ning mitmekesistab õppeprotsessi (Aluoja jt 2015).

3.2. Digitaalse õppematerjali koostamise toiming ja kirjeldus

Õppematerjal koostati 2019. aasta aprillis peale uurimistulemuse selgumist, sest magistritöö teiseks eesmärgiks on uurimistulemustest lähtuvalt välja töötada kunstitundi toetav digitaalne õppematerjal. Õppematerjali loomiseks on kasutatud digitaalset uurimusliku õppetöö keskkonda Graasp.eu. Antud keskkond sobib õpetajale või õppematerjali loojale, kes soovib teha uurimusliku õpperuumi, kuhu on kogutud või koostatud erinevad tutvustavad teemakäsitlused, mida on võimalik esitada ning jagada QR-koodiga või URL-lingiga. Lisaks omab uurija ise antud keskkonnaga töötamise kogemust, mis on võimaldanud operatiivselt ja lihtsalt pakkuda kunstitundides vaheldusrikkaid teemakäsitlusi.

Õppematerjali koostamisel peetakse silmas sootundlikku pedagoogikat puudutavat teemakohast kirjandust, PRÕK-i ja intervjuu käigus õpetajate poolt nimetatud meetodeid: rühmatöö; paaritöö; esitus; diskussioon; vaatlus ja vestlus. Täiendavalt lähtutakse II ja III kooliastme kunstiopetuse ainekava õpitulemustest, õppesisust ja õppetegevusest ning arvestatakse lõiminguvõimalusi teiste ainevaldkondadega (Kunst s.a.). Lisaks on saadud inspiratsiooni raamatust „Art Education for Social Justice”, kus kirjeldatakse Venetsueela põlisrahvast loomingu kaudu, kujutades joonistustes putukaid ja nende tegevusi, mis peegeldavad ühe rahva vabadusiha (Anderson, Gussak, Hallmark & Paul 2010, lk 57-58). Järgnevalt innustus autor kollaažtehnikast, leides inspiratsiooni Soomes õpilaste koostatud „Hea ja kurja” teemalisest tööst, mida hiljem klassiruumis ühiselt analüüsiti (Kankkunen 2004, lk 107-108). Samuti tiivustas näitus „Isekeskis. Naine kujutamas naist” Tartu Kunstimuuseumis ning Kristel Sibula juhendatud muuseumitund III kooliastmele.

Digitaalse õppematerjalina koostati 3 näidistundi, mille kokkuseadmisel on peetud silmas Gagnè õppeühiku mudelit, mis võimaldab tunni teemat planeerida etappidena mitmes ainetunnis (Krull 2018, lk 290). Õpetajapoolsel ülesannete hindamisel ainetunnis tuleb lähtuda PRÕK-is sätestatud §19; §20 ja §21 kriteeriumidest ja ainekavast (PRÕK 2019). Digitaalne õppematerjal koostati 24.04.2019–30.04.2019 ja sisaldab kolme kunstiopetuse näidistundi. Tunni teemad on järgnevad:

1. „Mesilaste koloonia”

2. „Meid mõjutav reklaam”
3. „Inimese muutuv roll ühiskonnas”

Olulisemad aspektid, millega tunni koostamise juures arvestati on järgnevad:

1. tunni teema on seotud sootundliku pedagoogikaga;
2. tunni teema on suunatud vastava kooliastme rühmale;
3. tunni koostamisel on arvestatud kaasaegsete õppemeetoditega;
4. tunnid sisaldavad nii praktilisi kui ka teoreetilisi ülesandeid;
5. tunnis arendatakse eesmärgipärast IT-vahendite kasutamist.

3.2.1. Digitaalse õppematerjali ülesehitus

Järgnevaid tunni temaatilisi õppematerjale on võimalik kasutada kunstiõpetuse tundides. Tegevuses saavad osaleda võrdväärselt kõik õpilased. Tunniteemad pakuvad vaheldust ja aitavad mõtestada inimese erinevaid sotsiaalseid rolle ühiskonnas ning arendavad kriitilist mõtlemist. Allpool on kirjeldatud tunnid teemade kaupa:

1. Tunni teema „Mesilaste koloonia” on koostatud 5. klassile. Arvestatud on kunstiõpetuse ainekava loodusõpetuse lõimingu võimalusega, millega suunatakse õpilasi tundma looduskeskkonda ja selle eluvormide mitmekesisust (Kunstiained s.a.). Tunni eesmärgiks on seatud, et õpilane avastab midagi uut millele ei ole varem mõelnud ning arendab koostööoskust ja esinemisoskust. Õppeühikusse on kaastatud järgnevad õppemeetodid: arutelu, rühmatöö ja esitlus, millele on juurde lisatud IT-vahendid. Tund algab sissejuhatusega, kus tuuakse välja: tunni teema, ajaline kestvus, eesmärgid, töövahendid, mõisted ning tuletatakse meelde õpilaste eelnevad teadmised läbi digitaalse kirjutusvälja. Esimeses tunnis täiendatakse õpilase teoreetilisi teadmisi ja tutvustatakse ülesannet, mille teostamiseks on aega kaks õppetundi. Ülesandes lahendatakse praktiline rühmatöö. Kolmandas õppetunnis toimub rühmatöö esitlus ning tagasiside andmine. Tunni õpilase vaadet on võimalik vaadata URL-lingilt <https://graasp.eu/ils/5cbb09058e853c8532db103d/?lang=et> või QR-koodiga tund „Mesilaste koloonia” (vt lisa 2).
2. Tunni teema „Meid mõjutav reklaam” on koostatud 6. klassile. Valitud on

kunstiõpetuse ainekava alusel kollaažtehnika (Kunst s.a.) Tunni eesmärgiks on seatud, et õpilane harjutab eksperimenteerima mõtteid kollaažtehnika ning arendab koostööoskust ja suulist eneseväljendusoskust. Õppeühikusse on kaastatud järgnevad õppemeetodid: paaristöö, diskussioon, millele lisaks on kaasatud IT-vahendid. Tund algab sissejuhatusel, kus tuuakse välja: tunni teema; ajaline kestvus; eesmärgid; töövahendid; mõisted ning näiteid tehnikast. Järgnevalt täiendatakse õpilase teadmisi ja kontrollitakse digitaalsel kirjutusväljal õpilase omandatud informatsiooni. Seejärel tutvustatakse rakenduslikku paaristöö ülesannet, mille teostamiseks on aega kaks õppetundi. Kolmandas tunnis toimub klassis diskussioon, mida toetavad eelnevalt ettevalmistatud küsimused. Lõpetuseks lisab õpilane digitaalsesse õpperuumi tagasisidena oma arvamuse. Tunni õpilase vaadet on võimalik vaadata URL-lingilt <https://graasp.eu/ils/5cc409898e853c8532f9ffd8/?lang=et> või QR-koodiga tund „Meid mõjutav reklaam” (vt lisa 3).

3. Tunni teema „Inimese muutuv roll ühiskonnas” on koostatud 8. klassile. Arvestatud on ainekava emakeele lõimingu võimalusega, millega toetatakse õpilase suulist väljendust, erinevate teabekanalite kasutamise oskust ning tutvutakse erineva kultuuri- ja kunstipärandiga. Paralleelselt koondatakse tähelepanu sotsiaalne valdkonna lõiminguks, kus keskendutakse inimsuhetele läbi kunsti- ja kultuuriajaloo (Kunstiained s.a.). Tunni eesmärgiks on seatud, et õpilane harjutab vaatlema kunstipärandit etteantud teemal ning arendab vestluse ja arutelu oskusi. Õppeühikusse on kaastatud alljärgnevad õppemeetodid: vaatlus, vestlus ning lisaks IT-vahendid. Tund algab sissejuhatusel, kus on esitatud: tunni teema; ajaline kestvus; eesmärgid; töövahendid ja mõisted. Esimeses tunnis täiendatakse õpilase teoreetilisi teadmisi teemakohase vestlusega, mida toetavad küsimused. Seejärel tutvustatakse kodust ülesannet, mida on võimalus läbida paaristööna ning mille lahendus edastatakse õpetajale enne järgmist õppetundi digitaalsesse õpperuumi. Teises tunnis toimub ülesande lahenduse teemal vestlus, mida juhivad õpilased ise ning lõpetuseks kirjutab õpilane tunni tagasiside digitaalsele kirjutusväljale. Tunni õpilase vaadet on võimalik vaadata URL-lingilt <https://graasp.eu/ils/5cc5783f8e853c85320f7a3d/?lang=et> või QR-koodiga tund „Inimese muutuv roll ühiskonnas” (vt lisa 4).

3.2.2. Digitaalse õppematerjali visuaalne külg

Kunstiõpetuse tunnid koostati interaktiivses õpperuumis Graasp.eu. Õpperuum võimaldab luua operatiivselt erineva eesmärgi ja sisuga õppematerjale ning jagada infot laialdaselt. Õppematerjali visuaalseks täienduseks kasutati pildimaterjali VisualHunt fotopangast, Eesti Muuseumide Veebivärvad, mesinikke koondavalt koduleheküljelt www.mesindus.ee. Digitaalne graafika õppematerjalis toetab õpilast tunnis informatsiooni mõistmisel ning aitab koondada tähelepanu. Kujunduses on jälgitud seotust tunni teemaga, pildid on vormistatud JPG-formaadis, kõik tekstid ja pildimaterjalid on viidatud, järgides Creative Commons (CC) litsentsi tingimusi. (Aluoja 2015)

3.2.3. Digitaalse õppematerjali kasutamine

Digitaalne õppematerjal on koostatud kasutamiseks II või III kooliastme kunstiõpetuse tundides. Õpperuumi materjali on võimalus kasutada nii õpetajapoolsest vaatenurgast kui ka õpilase omast. Õppematerjali kasutamiseks tuleb õpetajal end registreerida Graasp.eu kasutajaks (õpperuumi kasutamine ei ole tasuline). Graasp.eu kasutajal on võimalus kopeerida endale erinevaid tunde või esitlusi, mille autor on andnud üldisesse ruumi ühiskasutusse. Isiklikus õpperuumis on õpetajal võimalik koopiat täiendada või muuta. Graasp.eu ruumis viiakse õpetajapoolne vaade üldkasutusse peale magistritöö kaitsmist ja tulemuse kinnitamist. Õpilase suunatud vaade on antud hetkel avatud ja kasutatav. Selleks saab kasutada URL-linki või QR-koodi. Õpperuumi sisenemisel tuleb kirjutada oma nimi ning peale seda on URL link kasutajale avatud. Digitaalses õppekeskkonnas on õpilasel võimalik vaadata tunni etappe, ülesandeid, visuaalset materjali ning kasutada digitaalset kirjavälja AnswerGarden ja Graasp.eu aruteluruumi.

Digitaalset õppematerjali saab avada erinevates IT-vahendites, milles on interneti kasutamise võimalus ning seda on võimalik kasutada korduvalt. Kopeerimisel ja kasutamisel tuleb arvestada Creative Commons (CC) litsentsi tingimusi.

4. EKSPERDI TAGASISIDE DIGITAALSELE ÕPPEMATERJALILE

Magistritöö üheks eesmärgiks on uurimistulemustest lähtuvalt välja töötada kunstitundi toetav digitaalne õppematerjal ning hinnata selle sobivust eksperdi arvamuse põhjal. Eelmises peatükis kirjeldati õppematerjali koostamist. Antud õppematerjalile võeti tagasiside, et saada vastus magistritöö järgnevale uurimisküsimusele. “Kas – ning kui jah, siis kuidas uurimusest lähtuvalt koostatud digitaalne õppematerjal toetab professionaali hinnangul kunstiõpetajat?”

4.1. Metoodika, andmekogumine ja -analüüs

Alljärgnevalt kirjeldatakse õppematerjali tagasisidestamise metoodikat, andmekogumist ja analüüsi. Valimi moodustamisel on lähtutud sihipärasest valimist, uurija ise pöördus eksperdi poole, sest eesmärgiks oli kaasata küsitlusse ideaalne osaleja (Rämmer 2014). Õppematerjaliga tutvus ning andis sellele hinnangu kogemustega 2018/2019. õppeaastal üldhariduskoolis ja kutsehariduses töötav käsitöö- ja kunstiõpetaja, kelle tööstaaž on 36 aastat.

Õppematerjali tagasisidestamiseks on koostatud avatud küsimustega küsimustik ning eelnevalt on töötatud läbi LORI (Learning Object Review Instrument) hindamismudel (vt lisa 5). LORI hindamismudel toetab digitaalse õppematerjali kvaliteeti, milles kajastuvad järgnevad põhimõtted: tehnilised, vormistuslikud ja õppimist toetavad. (Aluoja jt 2015)

Küsimustik koosneb 10 küsimusest, millega pööratakse tähelepanu koostatud õppematerjali kvaliteedile ja magistritöö kolmanda uurimisküsimuse vastuse leidmisele läbi avatud küsimuste. Ekspert tutvus digitaalse õppematerjaliga 6.05.2019–8.05.2019 ning lisaks nõustati teda õpperuumi Graasp.eu kasutamise kohta. Küsimustikule vastati kirjalikult 8.05.2019. Kõik küsimused said vastused. Kogutud andmed loeti läbi ning vajadusel paluti täiendust. Vastused edastatakse järgnevas alapeatükis.

4.2. Tulemused

Järgnevas alapeatükis antakse kirjeldavalt edasi eksperdi vastused küsimustikule. Ekspert tutvus kolme tunni teemaga ja andis koondava tagasiside järgnevatele teemadele:

1. „Mesilaste koloonia”
2. „Meid mõjutav reklaam”
3. „Inimese muutuv roll ühiskonnas”

Esimeses ja teises küsimuses sooviti saada tagasisidet õppematerjalis sisalduva sootundliku pedagoogika kohta. Vastusena toodi välja, et õppematerjalid annavad õpilastele mõtteainet traditsiooniliste soorollide kohta ja tutvustavad kaasaegset suhtumist soorollidesse. Esitatud õppematerjalid täidavad, eksperdi hinnangul, sootundliku pedagoogika arendamise eesmärgi kunstiõpetuses ja on huvitavalt koostatud.

Järgnevalt sooviti hinnata õppematerjali kvaliteeti. Eksperti hinnangul on õpilaste seisukohast tunni teema arusaadav ja ülesanded tunnis teostatavad. Tunnid motiveerivad õpilasi arutlema ajalooliselt traditsiooniliste soorollide üle ja samas annavad võimaluse põigata tänapäevaste uudsete lahenduste juurde ning võimaldavad tuua näiteid endast lähtuvalt.

Edasi sooviti informatsiooni õppematerjali kohandatavuse kohta õpiolukordades ja erineva taustaga õppijate puhul. Professionaali hinnangul on õppematerjal kasutatav vanuseastmetes, mis on tunnikirjelduses märgitud. Kuid siiski soovitas ta hinnata õpetajal klassi sisekliimat ja õpilase tausta, sest kõik õpilased ei soovi kogu klassi ees esineda ning rühmatöös on võimalik jaotada rolle. Lisaks märkis ta, et õppematerjal on interaktiivne ja pakub vastastikuse koostöö võimalusi.

Järgmisena arvas ekspert, et autoriõigusi on järgitud reeglitest lähtuvalt. Õppematerjalid on tehniliselt korrektsed ning testimisel avanesid erinevates IT-vahendites. Koostatud digitaalseid õppematerjale on lihtne leida ja võimalik kohe tunnis kasutada.

Viimase vastusena tuuakse välja, et ekspert vaatas 3 tunni teemat huviga, ülesanded olid

talle mõistetavad ja tunnis teostatavad. Ta andis tagasisidena õppematerjalidele positiivse hinnangu ja arvas, et üliõpilane on teinud tänuväärt tööd kunstiõpetuses sootundliku pedagoogika arendamisel.

Kokkuvõtvalt on võimalik järeldada, et eksperdi hinnangul toetavad digitaalsed õppematerjalid sootundliku pedagoogika arendamist kunstiõpetuses ja on koheselt tunnis kasutatavad. Tunni teemad pakuvad võimalust arendada koostööd, tegeleda huvitavate ja motiveerivate ülesannetega, mõjuvad uudse lahendusena ning arvestavad õpilaste eakohasust, kuid õpetajal tuleks arvestada klassi sisekliimat ning vajadusel toetada õpilaste individuaalsust.

5. ARUTELU

Kunstiõpetajate arvamusest lähtuvalt võimaldab sootundlik pedagoogika rakendada kaasaja õppemeetodeid. Õppimine on individuaalne areng ning seepärast on oluline, et iga õpetaja leiaks sobiva tee õpilaseni (Krull 2018, lk 348). Sootundliku pedagoogika rakendamine ainetunnis, võimaldab õpilastel arendada enesekindlust ja enesehinnangut ning vabaneda piiravatest eelarvamustest ja stereotüüpidest, arvestades siiski samas õpilaste bioloogilisi erinevusi (Sõnaseletusi s.a.).

Õpetajate arvamuse kohaselt tõusid individuaalintervjuudes õppemeetodina esile rühmatöö, paaristöö, diskussioon ja vaatlemine. Sooteadliku/sootundliku pedagoogika eesmärgiks on vähendada vastanduvaid erinevusi, valides selleks sobivad õppemeetodeid ning keskendudes sotsiaalse suhtlemise arendamisele ja ruumikasutusele (Sooteadlik pedagoogika s.a.). Uurijana ja õpetajana oman kogemust, et kaasaegsed õppemeetodid aitavad tasakaalustada kunstiõpetuses õpilastevahelisi suhteid, kui ülesanne on sobiv mõlemale sugupoolele.

Rühmatöö kasutamine tunnis viitab sellele, et leida tuleb uusi lahendusi, mille rakendamise käigus arenevad õpilastel koostööoskused ning leitakse parim originaalne lahendus (Salumaa & Talvik 2004, lk 44). Rühmatöö aspektist tõid õpetajad esile, et klassis kasutatakse sega- ja samasoolisi rühmi, mis arendavad klassi omavahelisi suhteid ja koostööd. Samas märgiti olulisena ära ruumi mööbli paigutus, kuna see aitab kaasa rühmatöö läbiviimisele.

Paaristööd rakendades tõuseb esile õpilaste aktiivsus ja paraneb töö kvaliteet, sest lisandub kohene paarilise tagasiside ning tööprotsessi käigus õpilased õpetavad ning toetavad üksteist (Havakats, Kerikmäe & Pilli 2012). Näitlikuna toodi intervjuus välja kollaažitehnika ülesanne, kus poiss ja tüdruk lahendasid ülesannet paaris ning esitlesid tulemust koos. Kõnealuse ülesande käigus toimus suhtlus ja koostööoskuste kujundamine.

Õppemeetodina oli diskussioon intervjueeritava näitel tunnis kasutusel, kui õpetaja tutvustas kaasaegset kunsti ja õpilased valisid endast lähtuvalt kunstiteosed ning hiljem toimus klassis diskussioon valitud teose teemal. Diskussioon on õppeviis, mille puhul toimub väitlus osapoolte vahel oma seisukohtade tõestamiseks. Väitluse ajal toimub aktiivne õppimine ning uute teadmiste omandamine. (Salumaa & Talvik 2004, lk 84-85) Siinkohal täpsustan veel, et intervjuus soovitasid õpetajad jälgida klassi üldist vastuvõtlikkust ja diskuteerimishuvi antud teemal.

Vaatluse kasutamine õppemeetodina kerkis intervjuus esile, kui õpetaja vaatles kunstiteoseid koos õpilastega ja järgnes vestlus. Vestlus võimaldab vabas vormis oma mõtete selgitamist, mida õpetaja saab toetada suunavate küsimustega. Vestlus võimaldab õpetajal saada ülevaade õpilase teadmistest, sest õpilased teevad antud teemal järeldusi või avastavad midagi uut ning sellele lisaks areneb väljendusoskus. (Salumaa & Talvik 2004, lk 78)

Õpetajate arvamuse kohaselt tundsid nad puudust informatsioonist ja koolitustest, mis võimaldaks end täiendada sootundliku pedagoogika teemal ning mis omakorda annaks oskuse ainetundide õppematerjalide loomiseks. Samas nenditi, et eesmärgipäraselt koostatud valmis õppematerjalile vajadus on endiselt olemas. Sootundliku pedagoogika puhul on oluline, et õpetaja oskaks oma ainetundides kasutada sootundlikke teemakäsitlusi ning arvestada teadlikult ülesande sobivusega klassis. Sootundlik õpetaja analüüsib ja mõistab ühiskonna olukorda ja struktureeritust ning edastab informatsiooni õpilaste soolise arusaama laiendamiseks. (Toivonen 2011, lk 20-21; Toivonen 2013, lk 25; Biin & Kaunissaare 2015) Uurimuse autor arvab, et iga õpetaja teadmised ja oskused kanduvad edasi tema õpilastele, niisamuti kanduvad üle sooteadlikud teemakäsitlused ja teadmised, mis omakorda on olulised lähtekohad ühiskonna tasakaalustamiseks.

Positiivseks seisukohaks kujunes intervjuus osalejatele kunstiõpetuses ja koolis üldisemalt sootundliku või sooteadliku pedagoogika kasutamise olulisus. Pedagoogid leidsid, et antud teemat käsitledes on võimalik kujundada õpilastel võrdset suhtumist ühiskonda ja vabastada nad eelarvamustest. Selle läbi omandatakse uusi teadmisi, lisaks toetab see õpilase individuaalset arengut ning aitab arvestada poiste ja tüdrukute erineva arenguga. Sootundliku/sooteadliku pedagoogika eesmärk on arendada võrdselt iga lapse identiteeti,

vähendada piiravatest soostereotüüpidest ja tasakaalustada sugudevahelist vastandamist (Sooteadlik pedagoogika s.a.). Uurimuse autor on seisukohal, et sootundliku pedagoogika kasutamine koolis ja ainetundides aitab tasakaalustada ühiskonna arengu perspektiivis sugudevahelisi pingeid ja toetab õpilasi olema avatud võimalustele ning enesearendamisele.

Vastates uurimisküsimustele „Mis on kunstiõpetuse õpetajate arvates sootundlik pedagoogika ja milline on selle olulisus kooli kunstiõpetuses?” on võimalik uuringu põhjal järeldada, et sootundlik pedagoogika on mõlema sugupoolega arvestamine ja stereotüüpidest vabastamine läbi kaasaegsete õppemeetodite ja tasakaalustatud ülesannete. Kunstiõpetuses on võimalik ülesannete kaudu avardada õpilaste silmaringi, toetada arengut ning kujundada kriitilist mõtlemist ning soospektide silmaspidamist. Murdepunktiks teemakäsitlel võib kujuneda õpetajate sootundliku pedagoogika alane teadlikkus, sest kunstiõpetajatel kerkis esile vastava koolituse vajadus.

Teise uurimisküsimuse „Millised õppemeetodid, õppevara ja vahendid toetavad kunstiõpetuses sootundlikku lähenemist?” põhjal saab vastusena välja tuua selle, et õpetajad kasutavad kaasaegseid õppemeetodeid, mis toetavad õpilastevahelist suhtlemist läbi aktiivse õppimise, uute teadmiste ja oskuste omandamise. Kuid esile ei toodud eriliselt kasutatavat õppevara või vahendeid.

Intervjuus oli oluline uurida õpetajatelt digitaalsete õppematerjalide kasutamise võimaluste ja vajaduse kohta, sest käesoleva magistritöö üks eesmärke oli koostada toetav digitaalne sootundliku pedagoogika õppematerjal kunstiõpetuse tundi. Kunstiõpetajate vastustest peegeldus murekoht, et IT-vahendite kasutamise võimalused on koolides erinevad, kuid oodatud on võimalusterohked ülesanded ja teematutvustused, mida õpetajad saavad oma tundides operatiivselt kasutada. Uurijal endal on kogemus, et klassides on õpetajatel olemas arvuti ja projektor, mida saab kasutada tunniteemat tutvustades või näidete ja ülesannete selgitamisel.

Uurimisküsimusele „Kas – ning kui jah, siis kuidas uurimusest lähtuvalt koostatud digitaalne õppematerjal toetab professionaali hinnangul kunstiõpetajat?” on võimalik eksperdi arvamusest järeldada, et koostatud digitaalne õppematerjal toetab sootundliku

pedagoogika arendamist kunstiõpetuses. Õpetajal on võimalik tunnis koheselt õppematerjali kasutada ning tunniteemad pakuvad võimalust arendada õpilaste koostööoskust, ülesanded on huvitavad ja motiveerivad ning arvestavad õpilaste eakohasust, kuid õpetajal tuleks arvestada klassi sisekliimat ning õpilaste individuaalsust.

Kõnealuses uurimuses toob uurija piiranguks esile liiga lühikese ajalise limiidi uurimistöö läbiviimiseks, mis dikteeris mugavusvalimi kasutamise. Mugavusvalimi puhul ei ole üldistusi võimalik teha, sest intervjueeritavate vastused peegeldavad piiratud ringkonna arvamusi. (Rämmer 2014) Lisaks viidi õppematerjali hindamiseks läbi tagasisideküsitlus eksperdiga, mille aluseks oli avatud küsimustega küsimustik ning valimi üldkogumi moodustas sihipärane valim.

Magistritöö autor on seisukohal, et uurimistulemused annavad mõtteainet teostada antud teemal lisauuringuid, sest varem ei ole Eestis kunstiõpetajate seas sootundliku pedagoogika teemalisi uuringuid läbi viidud. Seetõttu soovitatakse tulevasel uurijal katsetada kvalitatiivses uurimuses sihipärast valimit, kuid pikema perioodi jooksul, kaasates laiemalt eri maakondade kunstiõpetajaid, et uuringus saavutada mitmekülgsemaid arvamusi. Sõltumata piirangutest on uurija ikkagi seisukohal, et juba antud uuring tekitab huvi haridustöötajates ja teistes uurijates, kes tegelevad soolise võrdõiguslikkuse edendamisega. Lisaks andis magistritöö kirjutamine uurijale uusi kogemusi ja täiendavat informatsiooni, mida tulevikus õpetajana praktiseerida.

KOKKUVÕTE

Käesoleval sajandil on kogu maailmas soolisuse uurimisvaldkond hariduses aktuaalne teema, sest soovitakse ühiskonnas vähendada sotsiaal-kultuurilisi piiranguid. Eesti haridussüsteemis on aga sootundliku pedagoogika teemakäsitlus lünklik ning võimalik on vaadelda väheseid uuringuid. Sootundliku pedagoogika uuringud kunstiõpetuse kohta Eestis praktiliselt puuduvad.

Magistritöö „Sootundlikud õppemeetodid kunstiõpetuse II ja III kooliastme ainetundides“ eesmärk oli selgitada välja kunstiõpetuse õpetajate arvamused sootundliku pedagoogika olulisusest kooli kunstiõpetuse tundides ning millist metoodikat rakendavad kunstiõpetajad ainetundides sooaspekti arvestades. Magistritöö teine eesmärk oli uurimistulemustest lähtuvalt välja töötada kunstitundi toetav digitaalne õppematerjal ning hinnata selle sobivust eksperdi arvamuse põhjal.

Viidi läbi kvalitatiivne uurimus, mille andmekogumiseks koostati poolstruktureeritud küsimustega intervjuukava ning selle alusel teostati individuaalintervjuud. Valimi moodustamisel kasutati mugavusvalimit, üldkogumi moodustasid 6 üldhariduslike põhikoolide kunstiõpetajat, kes töötavad haridusasutuses 2018/2019. õppeaastal. Andmeid analüüsiti ning selgusid vastused järgmistele uurimisküsimustele.

Esimesele uurimisküsimusele „Mis on kunstiõpetuse õpetajate arvates sootundlik pedagoogika ja milline on selle olulisus kooli kunstiõpetuses?“ vastasid õpetajad, et sootundlik pedagoogika on mõlema sugupoolega arvestamine ja stereotüüpidest vabastamine kaasaegsete õppemeetodite ning tasakaalustatud ülesannete abil. Lisaks on kunstiõpetuses võimalik ülesannete kaudu avardada õpilaste silmaringi, toetada arengut ning kujundada kriitilist mõtlemist sooaspekte silmas pidades. Puuduseks tõid õpetajad selle, et nende teadmised sootundlikust pedagoogikast ei ole piisavad ning sellekohane info ei ole kättesaadav.

Teises uurimisküsimuses „Millised õppemeetodid, õppevara ja vahendid toetavad kunstiõpetuses sootundlikku lähenemist?” selgus õpetajate vastustest, et õpetajad kasutavad kaasaegseid õppemeetodeid, mis toetavad õpilastevahelist suhtlemist läbi aktiivse õppimise, uute teadmiste ja oskuste omandamise. Intervjuu käigus ei toodud õpetajate poolt eriliselt esile kasutatavat õppevara või vahendeid.

Uuringu tulemustest lähtuvalt koostati digitaalne õppematerjal II ja III kooliastme kunstiõpetuse tundi. Õppematerjal loodi Graasp.eu keskkonda ning seda hindas ekspert. Õppematerjalile tagasiside saamiseks koostati kvalitatiivsel meetodil avatud küsimustega küsimustik. Valimi moodustamisel kasutati sihipärast valimit, oma eriala professionaali.

Uuringu tulemusena selgus vastus kolmandale uurimisküsimusele „Kas – ning kui jah, siis kuidas uurimusest lähtuvalt koostatud digitaalne õppematerjal toetab professionaali hinnangul kunstiõpetajat?“. Eksperti hinnangul toetab õppematerjal sootundliku pedagoogika arendamise eesmärki kunstõpetuses. Õpilastele on õppematerjali sisu arusaadav, pakub huvitavaid ülesandeid ning mõtteainet traditsioonilistest soorollidest ja kaasaja uuenduslikest soorollidest. Lisaks tõstis ekspert esile, et õpetajal on oluline õppematerjali kasutamisel märgata klassi üldist õhkkonda ja vastavalt sellele muuta õppemeetodeid, sest kõik õpilased ei soovi esineda klassi ees. Digitaalse õppematerjali kasutamine on professionaali arvates jõukohane nii õpetajale kui ka õpilasele.

Uurimistulemused annavad julgustust teostada sootundliku pedagoogika teemal lisauuringuid ning siinkirjutaja on seisukohal, et juba antud uuring tekitab huvi haridustöötajates ja uurijates, kes tegelevad soolise võrdõiguslikkuse edendamisega. Lisaks pakkus magistritöö koostamine uurijale palju uusi kogemusi ning teadmisi, mida kindlasti tulevikus õpetajana praktiseerida.

Tänan kõiki, kes aitasid kaasa magistritöö loomisele!

KASUTATUD ALLIKAD

Ader, M. 2018. Lasteaiaõpetajate arvamused sootundlikust pedagoogikas rakendamisest nelja Põlvamaa lasteaia näitel. [Bakalaureusetöö]. Tartu Ülikool. Sotsiaalteaduste valdkond. Tartu. <https://bit.ly/2HvGwyZ>, (26.02.2019).

Alumäe, T., Tilk, O. 2018. Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. Baltic HLT. <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>, (19.03.2019).

Aluoja, L., Kusmin, M., Naulainen, M-M., Pilt, L., Rogalevitš, V., Tokko, U., Villems, A. 2015. Digitaalse õppematerjali loomise soovitusel. Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutuse (HITSA). <https://oppevara.hitsa.ee/kvaliteet/#eessona>, (19.04.2019).

Anderson, T., Gussak, D., Hallmark, K.-K., Paul, A. 2010. Art Education for Social Justice. National Art Education Association. Virginia

Biin, H., Kaunissaare, L-M. 2015. Sooline võrdõiguslikkus peab olema kogu koolielu läbiv põhimõte. Mõttehommik. Praxis SA. <http://mottehommik.praxis.ee/soolise-v6rd6ikuslikkuse-mottehommik/>, (20.02.2019).

Biin, H., Kruus, K., Mägi, E., Trasberg, K. 2016. Õpetajakoolituse üliõpilaste hoiakud ja teadlikkus soolise võrdõiguslikkuse küsimuses. Eesti Haridusteaduse Ajakiri, nr 4, lk 159-194. <http://ojs.utlib.ee/index.php/EHA/article/view/eha.2016.4.1.06/7976>, (26.12.2018).

Harro-Linno, H., Kello, K., Lepik, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. 2014. Intervjuu. Tartu Ülikool, <http://samm.ut.ee/intervjuu>, (31.03.2019).

Havakats, P., Kerikmäe, I., Pilli, E. 2012. Millist õppemootodit valida? EKNI Haridusplatvorm. <http://haridus.ekn.ee/millist-oppemeetodit-valida-lastetoo-oppeprotsess/>, (14.04.2019).

Hermansson Hässler, I-B. 2010. What is gender pedagogy? Swedish Secretariat for Gender Research. <https://www.genus.se/en/newspost/what-is-gender-pedagogy> (18.02.2019).

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Kirjastus Medicina.

HTM. 2015. Haridus- ja Teadusministeeriumi aasta-analüüs. Tartu: HTM. <https://www.hm.ee/sites/default/files/aastaanalyyys2015.pdf>, (4.05.2019).

Kankkunen, T. 2004. Tytöt, pojat ja 'erojen leikki' Sukupuolen rakentuminen koulun kuvataideopetuksen arjessa. [Doktoritöö]. Taideteollinen korkeakoulu. Helsingi. <https://tarjakankkunen.files.wordpress.com/2011/09/tytc3b6tpojat2.pdf>, (27.12.2018).

Karlsson, I., Simonsson, M. 2006. Gender sensitive pedagogy - an analysis of discourses of gender-related work in the Swedish preschool. Education-Line database. <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/158671.htm>, (25.12.2018).

Krull, E. 2018. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu Ülikool Kirjastus.

Kruus, K. 2015. Soolise võrdõiguslikkusega seotud arusaamad õpetajakoolituse üliõpilaste näitel. [Magistritöö]. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja haridusteaduskond. Tartu. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48259/kersti_kruus.pdf, (26.02.2019).

Kukk, I., Lamesoo, K., Papp, Ü-M. 2017. Loodus-, täppis- ja tehnikateaduste valdkonna huviharidus - sooline aspekt. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik. Tartu. https://enut.ee/files/Uuringu-aruanne_LTT-huviharidus-sooline-aspekt.pdf, (27.02.2019).

Kunst. Õppekava infoportaal. s.a. SA Innove. <https://oppekava.innove.ee/pohiharidus/kunstiained/kunst/>, (24.02.2019).

Kunstiained. Õppekava infoportaal. s.a. SA Innove. <https://oppekava.innove.ee/pohiharidus/kunstiained/>, (1.05.2019).

Kütt, R., Papp, Ü. 2012. Kas õpilased on poisid või tüdrukud? Eesti Naisteühenduste Ümarlaua SA. Tallinna Ülikool. Saar Poll OÜ. <http://www.haridusjasugu.ee/wp-content/uploads/Sissejuhatus.pdf>, (16.02.2019).

Laanemäe, K. s.a. Üldpädevuste kujundamisest kunstiõpetuses. Üldpädevuste kujundamisest aineõpetuses. [Õppematerjal] Tallinna Ülikool. ESF Eduko. <https://bit.ly/2YAm8DP>, (15.02.2019).

Laherand, M-L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk OÜ.

Lehtonen, J. 2011. Sukupuolinäkökulmia tutkimusperustaiseen opettajankoulutukseen. Helsingi: Helsingi Ülikool. https://wiki.helsinki.fi/download/attachments/67220406/kirja_tasuko_web.pdf, (27.12.2018).

Meist. 2018. ENUT. <https://enut.ee/meist/>, (27.02.2019).

Oja, M. s.a. Sissejuhatus. Üldpädevuste kujundamisest aineõpetuses. [Õppematerjal]. Tallinna Ülikool. ESF Eduko. <https://bit.ly/2YAm8DP>, (15.02.2019).

Papp, Ü-M. 2016. Sooteadlikkus õpetajahariduses - miks ja milleks. SA ENÜ. <https://bit.ly/2JI4k5D>, (26.02.2019).

Papp, Ü-M. 2012. Soolise võrdõiguslikkuse alaste hoiakute ja teadmiste audit. ENÜS. http://www.enu.ee/lisa/465_Auditi%20soovituslik%20metoodika.pdf, (18.02.2019).

Papp, Ü-M. 2012a. Ärka, märka, tegutse. Käsiraamat soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös. Tallinn ENÜ. http://www.enu.ee/lisa/476_arka_marka_tegutse_veebi.pdf, (20.02.2019).

Papp, Ü-M. 2012b. Ärka, märka, tegutse. Käsiraamat soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös. Tallinn ENÜ. https://www.enut.ee/files/arka_marka_tegutse.pdf, (26.12.2018).

Põhikooli riiklik õppekava. RT I, 14.01.2011.1; RT I, 14.02.2018.8. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114022018008?leiaKehitiv>, (9.02.2019).

Põhikooli riiklik õppekava. Lisa 6. RT I, 14.01.2011.1; RT I, 14.02.2018.8. <https://www.riigiteataja.ee/akt/lisa/1290/8201/4018/141m%20lisa6.pdf>, (16.05.2019).

Rämmer, A. 2014. Valimi moodustamine. Tartu Ülikool. <http://samm.ut.ee/valimid>, (26.02.2019).

Rämmer, A. 2009. Eesti koolinoorte väärtused. Tartu Ülikool. https://www.researchgate.net/publication/330082994_Eesti_koolinoorte_vaartused (24.02.2019).

Salumaa, T., Talvik, M. 2004. Ajakohastatud õppemeetodid. Tallinn: Merlecons ja Ko OÜ

Sookool– Sooteadliku õppe arendamine üldhariduskoolides. s.a. Norway Grants. <https://bit.ly/2VHmdsz>, (3.03.2019).

Sooline segregatsioon hariduses, koolituses ja tööturul. 2017. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. <http://www.praxis.ee/tood/sooline-segregatsioon/>, (16.02.2019).

Sooline võrdõiguslikkus. 2018. Sotsiaalministeerium. <https://www.sm.ee/et/sooline-vordoiguslikkus-0>, (9.02.2019).

Soolise võrdõiguslikkuse seadus. 2019. RT I 2004, 27, 181; RT I, 10.01.2019,19. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110012019019?leiaKehitiv>, (9.02.2019)

Sooline võrdõiguslikkus õppekavade põhiväärtusena. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. <https://bit.ly/2VJy755>, (9.02.2019).

Sooteadlik pedagoogika. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. <http://www.haridusjasugu.ee/sooteadlik-pedagoogika/>, (16.02.2019).

Souuuringute mõju. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. <https://bit.ly/2W8rKYi>, (25.02.2019).

Sõnaseletusi. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. <https://bit.ly/2HuXXzQ>, (16.02.2019).

Sõnaveeb. 2019. Eesti Keele Instituut. <https://bit.ly/2HoZbhb>, (19.04.2019).

Teemad sooaspekti lõimimiseks. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. <https://bit.ly/2HofiM0>, (27.12.2018)

Toivonen, A. 2011. Arjessa muutoksen avain. Sukupuolijärjestelmä koulussa ja kuvataideopetuksessa. [Bakalureusetöö]. Aalto Ülikool. Kunstiosakond. Espoo. https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/3862/optika_id_102_toivonen_anni_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (20.02.2019).

Toivonen, A. 2013. Äänekäitä kuvia. Kriittisen feministisen ja sukupuolisensitiivisen kuvataidekasvatuseks toimintatutkimus. [Magistritöö]. Aalto Ülikool. Kunstiosakond. Espoo. https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/12570/optika_id_1063_toivonen_anni_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (20.02.2019).

Tuulik, M. 2006. Kuidas võetakse väärtusi omaks. Haridus 7-8. http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/7_82006/19-23mustv.pdf, (13.02.2019).

Uurimused ja analüüsid. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. <http://www.haridusjasugu.ee/uuringud/>, (27.12.2018).

Võsa, U. 2018. Sootundlik kirjandusõpetus gümnaasiumis teoste käsitlemise näitel.

[Magistritöö]. Tartu Ülikool. Eesti keele osakond. Tartu.

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/62145/Vosa_MAG.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (20.02.2019).

Õppematerjalid. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. Norway Grants. <https://bit.ly/2JsMMem>, (26.12.2018).

Õpetajaharidus ja koolitus. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. <https://bit.ly/2Jr8jnU>, (27.12.2018).

Õppemeetodid. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. <https://bit.ly/2VybTxL>, (20.02.2019).

Ülesanded ja põhimõtted. Haridus ja sugu. s.a. ENÜ. <https://bit.ly/2Hzf9nA>, (25.02.2019).

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kava

Kava

<u>Soojendusküsimused</u>	<u>Lisaküsimused</u>
1. Millistele klassidele Te olete kunstiõpetaja?	Kuidas jõudsite kunsti õpetamise juurde?
2. Kui kaua olete töötanud kunstiõpetajana?	
3. Kas kunstiõpetus on Teie põhi-, lisa- või kõrvaleriala?	

I teemaplokk

<u>Põhiküsimused</u>	<u>Lisaküsimused</u>
4. Mida tähendab Teie jaoks võrdõiguslikkus?	Kuidas saab haridusorganisatsioon kujundada hoiakuid ja väärtusi võrdõiguslikkusest?
5. Miks on oluline/mitteoluline sooteadlikkus koolis?	Mida sooteadlikkus Teie jaoks tähendab?
6. Mida Te teate sootundlikust pedagoogikast?	Millised infokanalid, koolitused täiendavad Teie teadmisi sootundlikust pedagoogikast?
7. Miks on oluline kooli kunstiõpetuses sootundlik pedagoogika? Tooge palun mõni näide.	Miks on oluline koolis üldisemalt käsitleda sootundlikku pedagoogikat? Tooge palun mõni näide.

II teemaplokk

<u>Põhiküsimused</u>	<u>Lisaküsimused</u>
8. Milliseid õppemeetodeid olete rakendanud tunnis sootundlikku pedagoogikat silmas pidades? Põhjendage palun valikut.	Millised õppematerjalid on Teie tegevust toetanud nimetatud õppemeetodeid tunnis kasutades? Tooge palun näide.
9. Millised sootundliku pedagoogika õppematerjalid on kunstitunideks olemas?	Kuidas Te leiate õppematerjale, mis toetavad sootundlikku pedagoogikat? Tooge palun näide.
10. Milliseid õppevahendid, töövahendid või õppevara olete kasutanud kui rakendate tunnis sootundlikku pedagoogikat? Palun nimetage.	Mil viisil on need toetanud Teie tegevust tunnis?

III teemaplokk

<u>Põhiküsimused</u>	<u>Lisaküsimused</u>
11. Milliseid digitaalseid ülesandeid olete läbinud õpilastega sootundlikku pedagoogikat arvestades? Tooge palun näiteid.	Mis on takistanud kasutada digitaalseid õppematerjale?/ Mis on soodustanud kasutama digitaalseid õppematerjale?
12. Kes või mis on Teid inspireerinud nimetatud ülesandeid kasutama?	Milliseid teabeallikaid selleks kasutate?
13. Millised õppematerjalid ainetunnis Teid toetaksid sootundlikku pedagoogikat kasutades?	Millised on Teie vajadused? Tooge palun näide.
14. Milline digitaalne õppematerjal toetaks sootundlikku pedagoogikat Teie tunnis? Palun tooge näide.	Milliseid digitaalseid õppematerjalide keskkondi olete varem kasutanud? Palun põhjendage valikut.

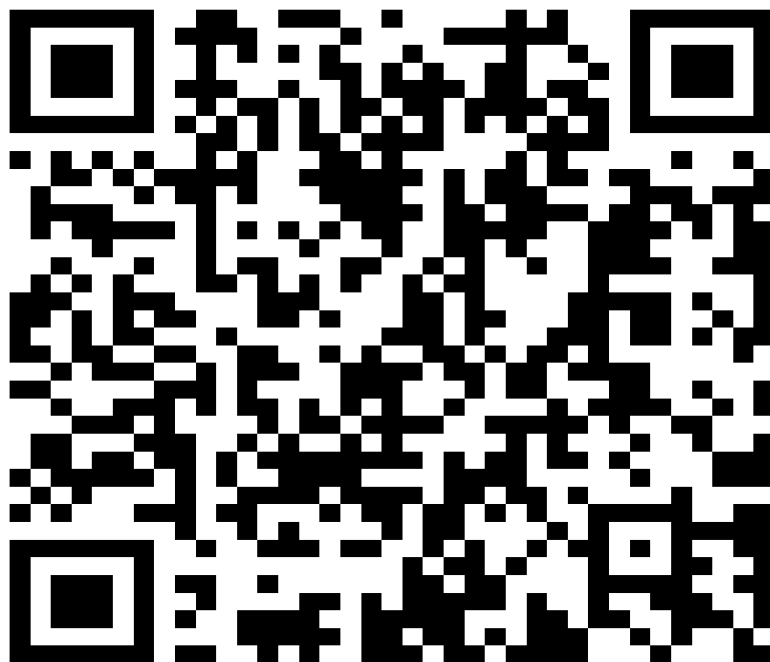
Lisa 2. QR kood tunnile „Mesilaste koloonia”



Lisa 3. QR kood tunnile „Meid mõjutav reklaam”



Lisa 4. QR kood tunnile „Inimese muutuv roll ühiskonnas”



Lisa 5. Küsimustik eksperdile _

Küsimustik loodud õppematerjalide hindamiseks

Kuupäev:_____

1. Kuidas toetab õppematerjal sootundlikku pedagoogikat?

2. Kas õppematerjal täidab sootundliku pedagoogika arendamise eesmärgi kunstiõpetuses?

3. Millise kvaliteediga on õppematerjali sisu?

4. Kuidas motiveerib õppematerjal õpilasi sootundlikku teemat arutama?

5. Kui kohandatav on õppematerjal õpiolukordades ja erineva taustaga õppijatele?

6. Kui interaktiivne on õppematerjal?

7. Kuidas on järgitud autoriõigusi?

8. Kui kasutajasõbralik on õppematerjal õpetajale ja õpilastele?

9. Kas õppematerjal on tehniliselt korrektne ja ühilduv ning millised on täiendavad soovitused?

10. Kui leitav on õppematerjal ja millised on soovitused?

SUMMARY

In pedagogics, gender-sensitivity is nowadays an internationally relevant topic. The reason for that relevancy is the trend of gradual dissolution of socio-cultural limits in society, especially those that concern traditional gender norms. In the Estonian education system, gender-sensitivity studies are rather underrepresented. There are only a few research studies and there are even less in the field of arts.

The master thesis “Gender-sensitive teaching methods in the arts curriculum in secondary education” has two aims. The first is to find out art teachers’ opinions about the importance of the gender-sensitive teaching methods in art lessons and also which methods they apply in their own classes that reflect on gender-sensitivity. The second aim of the thesis is to create a set of digital teaching materials to be used in the art classes. The compiled material is then analysed by an expert.

To achieve those aims, qualitative research was conducted. The research consisted of interviews with semi-structured questions. The convenience sampling consisted of six secondary education art teachers who were working in basic schools in 2018/2019. The overview of compiled data and its analysis follow.

The first research question was how the interviewed teachers understood what gender-sensitive teaching was and what was its significance in secondary education art classes. Generally, the respondents explained that gender-sensitivity meant acceptance of all genders and setting aside gender stereotypes through contemporary teaching methods and activities that take gender-sensitivity into account. The teachers also added that such art classes could help students evolve emotionally, broaden their minds on the concept of gender and facilitate critical thinking in regards to it. According to the respondents, the main problem with the topic was the lack of knowledge about gender-sensitive teaching methods.

The second research question was about using teaching methods and materials that supported a gender-sensitive approach. The teachers responded that they used contemporary teaching methods that help students to acquire knowledge and skills through interaction. No respondents named a particular material that they use.

After conducting the interviews, a set of digital teaching materials was created according to the findings. The materials consist of lesson plans with activities for years five, six and eight. The materials were uploaded into Graasp.eu and a purposive sample consisting of one expert was invited to analyse it. To get feedback on the materials, the expert answered ten open-ended questions.

This questionnaire answered the third MA research question of whether and how did the created teaching material help an art teacher. The expert analysis concluded that the compiled materials helped in achieving the aim of gender-sensitive teaching approach in art classes, and was easy to use for the teachers and students alike. The expert believed the materials to be understandable to students, and the activities and discussion topics about traditional gender roles and the up-to-date approach to gender issues interesting. However, the expert added that since not every student might be comfortable with talking in front of the class, the teacher conducting the lesson should always be ready to change their teaching methods according to the atmosphere in the classroom. All in all, the expert assessed the materials to be engaging and appropriate to the task.

In conclusion, the author found that the results of the conducted research show that further study of gender-sensitive pedagogics is necessary. The research conducted for this MA paper would be of interest to anyone working in education and also researchers concerned with gender equality. Furthermore, the author of the thesis found the topic personally fascinating and useful in her professional development.

LIHTLITSENTS

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Mari Vaaderpall _____

(autori nimi)

(sünnikuupäev: _____ 29.11.1977 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Sootundlikud õppemeetodid kunstiõpetuse II ja III kooliastme ainetundides”,

mille juhendaja _____ Keret Altpere _____,

(juhendaja nimi)

mille juhendaja _____ Piret Viirpalu _____,

(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,

sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, __19.05.2019__ (kuupäev)